

Töö ja Tervis

Sotsiaalsosiitiline kuukiri

Eestimaa Haigekassade Liidu häälekandja

Nr. 3

Märts.

1928

SISU: 1) Töökorraldus ja inimhulkade juhtimine tööstusettevõtetes — A. Weidenbaum. 2) Nahk ja naha tegewus — Dr. W. Oja. 3) Alkoholi ja toitmine — Dr. T. Halin. 4) Haigekassade summade paigutamise kohta — L. Rewolt. 5) Ühekordse toetuse saamiseks töölise ja kinnitushübisuse vahel sõlmitatavatest lepingutest. 6) Haigekassade ja kinnitushübisuse vahelkord. 7) Eestimaa Haigekassade Liidu nõukogu. 8) Haigekassade tegewusesi. 9) Mitmesuguseid teateid.

Töökorraldus ja inimhulkade juhtimine tööstusettevõtetes.

A. Weidenbaum.

Töösturite ja tööliste esindajate koosolekul, kus tööstusse puutuvaid küsimusi arutatakse, kannavad pooled ette üksteisele vastukäivaid arvamisi tööstuse seisukorrast. Töösturite esindajad toonitavad, et tööstusettevõtetes ei ole tööwiljakust ja seega on nad võistlusvõimetud, mispärast ei ole võimalik ka tööliste olukorda parandada. Tööliste esindajad omalt poolt väidavad vastupidist ja seletavad tööstusettevõtete võistlusvõimetust sellega, et tööstusettevõtetes muuseas puudub asjalik töökorraldus ja inimhulkade juhtimise oskus.

Kui räägitakse tööstuse tööwiljakusest, siis mõis-

J. Shukow.

Proletaarlane.

tetakse selle all valmistatud saaduste hulga omahinna ja turuhinna suhet. On saaduste omahinna ja turuhinna suhe niisugune, et saaduste müügist saadud rahasumma katab valmistuskulud ja annab tööstusettevõttesse mahutatud kapitalile vajalise protsendi, siis on tööwiljakas. Kui saaduste omahinna ja turuhinna suhe vastupidiseks muutub, siis öeldakse, et tööstusettevõttes on tööwiljakus langenud ja otsitakse süüdlasi selles.

Tööwiljakuse langemisel süüdlasi otsides on tööandjad ikka ja alati püüdnud näidata, et tööwiljakuse languses on tööline see peasüüdlane, kes küllalt pine-

walt ei tööta ja oma tööjõudu täiel määral töösse ei rakenda.

Tööwiljakuse küsimust erapooletult käsitledes näeme, et tööwiljakus tööstusettevõttes ei olene ainult töö pinewusest, vaid mitmest tegurist, millest üks tähtsam oleks **tööstusettevõtte töökorraldus ja inimhulkade juhtimine.**

Töökorraldusel ja inimhulkade juhtimisel tööstusettevõttes on uniwersaalne tähtsus tööstusettevõtte tööwiljakuses, kui osatakse nüüdisaja oludes töid korraldades inimhulki wastawalt juhtida ja tööliste tööjõudu praeguste keeruliste tööprotsesside kohaselt teaduslikkude meetodite järele tegewusse panna. Ei ole weel kaugeltki mõõdas need ajad, kus inimhulkade juhtimise õigemaks meetodiks töö juures peeti seda, et juhtivad jõud endale alluwaid tööle sundisid igasuguste karistusviiside abil, kusjuures käskusid jagati tugewate sõim sõnade saatel. Oldi arwamisel, et inimhulkade juhtimiseks ei ole tarwis omandada mingisuguseid teoreetilisi teadmisi teadlaste poolt koostatud õpperaamatutest, vaid aitab sellest, missuguse osawuse selleks looja igale juhtijale annud. Kuid siiski võib wiimasel ajal tähele waatama inimhulkade juhtimise oskuse küsimusele kui tähtsale teaduslikule küsimusele ja teadlaste poolt on tööstusilma rikastatud uue teaduseharuga, mida nimetatakse **juhtimispsühholoogia ehk teadusliku töö korralduse õpetuseks.**

Teadusliku töökorralduse õpetuse põhimõte oleks see, et näidataks, kuidas eduka walmistuse raskuspunkt peitub töötawates inimestes, aga mitte töös eneses, kusjuures tööwiljakuse kõrge koefitsient saawutatakse, kui pööratakse isäraline tähelepanu töötajatele selles mõttes, et nad oleksid töötades rahulikud ja wabad kõigist kõrwal mõjudest, kui ka kaitstud igasuguste ootamatu ohtude wastu, mis wõiksid töötajat walmistamisel segada ja tema meeli kõrwaliste asjadega kõita. Peale selle näidatakse, et inimmoistus on see tegur, mis kontrollib elawa tööjõu tööwõimet, ja et töötajat teadlikult instrueerides on võimalik tõsta tema tööpinewust ka äärmiste jõupingutusteta ülemmäärani.

Selles õpetuses suhtuwad kolm teadust: tehnika, psühholoogia ja füsioloogia. Tehniliste uurimuste waral tehakse sel-

geks, kuidas tuleb tööd liigendada ja missuguste wõtetega on võimalik tööd kõige wäheema ajakuluga ära teha. Samuti tehakse selgeks, missugused tööriistad ja muud tööwahendid on teatawa töö tegemiseks kõige kohasemad. Psühholoogiliste uurimuste waral selgitatakse, missuguste omadustegs isikud on kohased ühele wõi teisele tööle (psühhotehnika). Ka proowitakse mitmesuguseid psüühilisi mõjutusi tööliste suhtes, mis neid kõige rohkem ergutab kiiremale tööle ilma sundimata. Füsioloogiliste uurimuste waral tehakse kindlaks see piir, milleni võib ülalnimetatud tehniliste ja psühhotehniliste katsete järele korraldatud töö küünida ilma lagastawa mõjuta töölise organismile. Sellest psühhotehnika ja füsioloogia harust on kujunenud juhtimispsühholoogia õpetus, millele on rajatud teaduslik töökorraldus.

Kui peatuda tööstusettevõtte töökorralduse üldmõistel, siis näeme, et üldise töökorralduse all mõistetakse ettevõtte tegewuse juhtimist efekkirjutuste ja juhiste järele. Praegusaja töökorraldus jaguneb oma laadi poolest kahte rohkem erinewasse liiki, nimelt **traditsiooniliseks ehk pärimuslikuks töökorralduseks ja funktsiooniliseks ehk teaduslikuks töökorralduseks.**

Wõimu- ja tahteküsimuses on traditsioonilise töökorralduse juures otsustaw ja täidesaatew wõim ühe direktori wõi juhataja käes, kelle käskusid ja soowe alluwad täidawad arwustuseta, kusjuures käskude edasiandmine sünnib alluwuse korras. Teadusliku töökorralduse juures võib aga näha wastupidist elmisele. Teadusliku töökorralduse juures on töö hea kordaminek kõigi asjaosaliste hoolet. Terwe tegewus on plaanikindlalt nii liikuma pandud, et teda juhitakse teadusliku analüüsi abil saadud andmete järele. Alates direktorist ja lõpetades töölisega on kõigi teadmised koondatud selleks, et leida uusi wõtteid, mis tööprotsessi lihtsustaksid ja tööwiljakust tõstaksid. Juhtivad jõud ei jaga ainult käske, waid esinewad igalpool instruktorigena, kusjuures ka iga töölise algatuswõime kasutatakse ära.

Töökorralduse laadide omapärasust üksikasjaliselt analüüsidest jaotatakse tööstusettevõtte tööprotsessiga ühenduses olew tegewus mõttelistesse liikidesse, kusjuures iga üksiku liigi suhtes näidatakse

seada, mida tehakse traditsioonilise töökorralduse juures ja kuidas toimitakse teaduslikul töökorraldusel. Üksikud mõttelised liigid on *):

Analüüs ja sünteesis.

Keha koostub ainetest ja aine koostub elementidest. Kui on tarvis aine koostise üle selgusele jõuda, siis lahutatakse elemendid üksikest. Seda lahutamist nimetatakse analüüsiks. Kui lahutatud elemendid ühendada, siis nimetatakse seda toimingut sünteesisiks. Nii õpetatakse keemias.

Analüüsi ja sünteesi all mõistetakse töökorralduses tööstuseettevõtet kui keha ja tööstuseettevõttes teostatavat tööprotsessi kui ainet. Tulusaks valmistamiseks lahutatakse tööprotsess ühesuguse iseloomuga tööoperatsioonideks. Seda toimingut nimetatakse tööanalüüsiks ja üksikuid tööoperatsioone tööelementideks. Toome näiteks puutööstuse tööprotsessi esiteks ilma analüüsita ja pärast analüüsitud. Wiis töölist teevad toole, kusjuures iga üksik tööline võtab laost tooresmaterjali ja teeb sellest tooli lõpuliikult valmis. On aga tööprotsess analüüsitud, siis töötavad eelpoolnimetatud wiis töölist järgmiselt: üks tööline võtab laost tooresmaterjali ja lõikab kõigile kaastöölistele tarvisminewad tükid valmis; teine tööline hõõweldab osad siledaks; kolmas freesib ja lõikab tapib; neljas passib osad kokku ja wiies liimib ja koostab tooli. Eelpooltähendatud tööprotsess on sellega lahutatud wiieks tööelementideks. Kui nüüd selgub, et töölihtsustamiseks on võimalik mõnda elementi teisega koos vähema ajakuluga ära teha, nagu seda eelpooltähendatud analüüsi juures võiks oletada osade kokkupassimise ja liimimise suhtes, siis niisugune ühendamine oleks töö-sünteesis.

Traditsioonilise töökorralduse juures ei ole märgata tööprotsessis analüüsi ja sünteesi käsitlemist. Töölised asetatatakse tööse ilma eelkorraldusteta, kusjuures iga üksik tööline teeb seda, mis kätte juhtub, ja seejuures teeb ka iga tööline terve tööprotsessi algusest lõpuni kaasa.

Teadusliku töökorralduse juures on analüüs ja sünteesis see esmajoones käsitletaw teaduslik meetod tööprotsessi liht-

sustamiseks ja ajakulu vähendamiseks. Iga uue töö alul analüüsitakse kawatsetaw tööprotsess tema iseloomult rippuvalt elementideks, kusjuures silmas peetakse ainult üht nõuet, et elemendid oleks igapidi mõõdetawad. On analüüsimine lõpetatud, siis algab sünteesis. Sünteesi teostades arwestatakse juba kõiki tööprotsessi puutuwaid asjaolusid, nagu tooresmaterjali, tööruume, tööstuseettevõtte töömasinaid, tööriistu, kui ka tööliiskonda ja kõige sellega ühenduses teostatakse elementide ühendamine ehk sünteesis.

Mõõtmine.

Mõõtmise all mõistetakse töökorralduses tööprotsessiga ühenduses olewa teatava tegewuse või selle tulemuse mõõduüksuse kindlaksmääramist, mille abil võiks mõõta kas tegelikult või vähemalt mõtteliselt selle tegewuse või tema tulemuse suurust. Mõõtmine oleks töökorralduses see abinõu, mille abil on võimalik näha tööprotsessi puuduseid ja hüwesid, mis mõjutawad tööwiljakust. Mõõtmise abil on tööstuseettevõtte juhatusel võimalus saaduste omahinda juba tööprotsessi kestwusel täpsalt ette wälja arwutada ja sellega ühenduses tööaega ja töökiirust reguleerida, mis rahuldawa tulemuse võimaldaks ja kusjuures töölised füüsiliselt ja waimliselt terweks jääksid.

Traditsioonilise töökorralduse juures ei ole märgata, et töö valmistegemiseks tarwilist aega kui ka tööliste tööjõudu mõõdetaks. Selle töökorralduse juures juhitakse tähelepanu ainult töötulemusele, kusjuures siis teatava aja mõõdudes on võimalik tagant järele selgusele jõuda valmistatud saaduste hulga ja omahinna üle. Kui tulewad awalikuks mõnesugused puudused tööprotsessis, siis ei ole võimalik neid puudusi täpsate andmete puudumisel kohe kõrwaldada, waid tööstuseettevõtte juhatusel tuleb rahuldawa arwamisega, et on tekkinud mingi korratas, aga milles korratas seisab, seda ei teata. Korratas selgub tööprotsessi lõpul või jääb koguni wälja selgitamata puudulikkude andmete tõttu. Sageli juhtub, et umbkaudsete andmete juures kardetakse saaduste omahinna tõusu, millega ühenduses meistrid püüawad asja parandada tööliste liigse sundimisega.

Teadusliku töökorralduse juures on

*) Liigitus on tehtud professor dr. fil. L. Džilibreffi õpetuse järele.

mõõtmise see abinõu, millega selgitatakse välja tööprotsessi suhtes kõik see, mis on üleaarne, ebapraktiline, mõttetu ja võimatu. Üheks tähtsamaks mõõtmiseemeks osutub tööaeg ja sellega ühes ka töökiirus mitmesugustel erinevatel töödel. Tööaega mõõtes püütakse leida aeg, mis on tarvilik teatawale töölisele mingi tööelemendi valmistegemiseks, kusjuures arwestatakse sama töölise tööjõu normaalset kulutust, mis wastab ta terwiselisele seisukorrale. Mõõdetawa tööelemendi valmistamiswõtted on tehnilise liikumisõpetuse alusel välja arwutatud ja selle töö valmistegemisel tarwilise tööjõu kulutust mõõdetakse selle süsihappugaasi (CO₂) hulga järele, mida tööline töötabes välja hingab. Täpsate mõõduriistadega tehakse kindlaks, mitu milligrammi tööline, tehes teatawat tööd, hingab välja süsihappugaasi. Täisealised töölised on arstiiku katsumise tulemuse järele jagatud tugewateks, keskmisteks ja nõrkadeks. Tugewa kehaehitusega töölise tööjõu kulutuse ülemmääraks arwatakse (Wolpert) 15000 kilogramm-meetrit energiat tunnis ja 1 milligramm wäljahingatud süsihappugaasi wõrdub 0,3 kilogramm-meetriga. Tugewa kehaehitusega naistöölise tööjõu kulutus wõib olla 70% sama kehaehitusega meestöölise tööjõu kulutuse ülemmäärast. Keskmise ja nõrga kehaehitusega töölise ülemmääraline tööjõu kulutus määratakse kindlaks individuaalsete andmete järele.

Eelpool tähendatud toiminguga on mõõdetud ära tööelemendi tegemiseks tarwiline aeg, millest siis ka oleneb töökiirus. Mõõtmisel saadud andmed wõetakse tööprotsessi normaliseerimisel aluseks.

Märkmed.

Märkmete all mõistetakse töökorralduses niisuguste nähtuste ülestähendamist, mis on ühenduses tööprotsessiga ja wajawad jäädwustamist selleks, et nende waral saada algandmeid tööprotsessi lihtsustamiseks ja sellega ühenduses tööwiljakuse tõstmiseks.

Traditsioonilise töökorralduse juures wõib märkmete tegemist tähele panna wahest raamatupidamises, kuhu kirjutatakse üles mõningad andmed üldise kulu ja tulu wälja selgitamiseks. Tuleb ka ette tõõstusettewõtteid, kus ka need ülestähendused puuduwad ja tõõstusettewõtte

juhtljad püüawad tarwilised andmed meeles pidada. Ka wõiks ehk selle töökorralduse juures märkmete all mõista töölise „musta nimekirja“ pidamist.

Teadusliku töökorralduse juures ei olda rahul niisuguste märkmetega, mis tagant järele raamatupidamiseks wajatakse. Selle töökorralduse juures pannakse paberile juba tööprotsessi ajal mitmesugused nähtused, millest wõiks märgata takistust tööprotsessis ja mille kõrwaldamisega wõiks tööprotsessi loomulikumaks muuta, ajakulu wähenendada ning ühes sellega saaduste omahinda alandada. Märkmed tehakse töö ja töölise juures ilmsiks tulnud wigade kohta. Märgitakse üles igaugused puudused tooresmaterjali, tööriistade ja töömasinate juures, kui ka töölise füsioloogilised defektid. Märkmeid teewad kõik tööprotsessist osawõtjad sellekohastele lehtedele wõi raamatutesse. Märkmed tõõtatakse läbi asjatundjate poolt ja tulemused wõetakse tööprotsessi normaliseerimisel aluseks.

Kawad.

Kawade all mõistetakse töökorralduses teatawa tööelemendi valmistegemise wõi tööprotsessi üldkäigu kirjeldust, mis koostatud enne tegewuse algust ja sisaldab eneses üksiku tööelemendi valmistegemiseks wõi üldise tööprotsessi teostamiseks tarwiliste liigutuste korrapäralise järjestuse.

Traditsioonilise töökorralduse juures on kawad lundmata ja liigutuste järjestus iga töölise juures oleneb tööprotsessist osawõtjast töölisest enesest, mistõõtu on alaline see nähtus, et töötabes üks tööline teise järele ootab.

Teadusliku töökorralduse juures on liikumine tööprotsessi puhul kawadega täpsalt kindlaks määratud. Kawad on kahesugused: 1) üksikud kawad iga tööelemendi valmistegemiseks ehk n. n. juhikaart ja 2) üldkawa tööelementide valmistegemiseks tooresmaterjali kohale toimetamiseks ja valmistatud osade koostamiseks ehk n. n. tõõmarschruut.

Iga erinewa tööelemendi kohta koostatatakse juhikaart. Juhikaardile märgitakse tööelemendi nimetus, tarwilise tooresmaterjali nimetus ja hulk, tööelemendi valmistegemiseks tarwiline aeg, valmistamisel tarwiliste tõõwõtete kirjeldus, liigutuste järjestus, tööelemendi valmistegemisel tarwiliste töömasinate nimetu-

sed ja juhtkaardile märgitud tööelemendi valmistegemise eest maksetaw palk. Juhtkaardile lisatakse juure joonised, skitsed ja juhtkaart kirjutatakse alla tema koostaja poolt. Juhtkaardi sisust mitteamusaamise puhul on tööline kohustatud wiibimata pöörduma juhtkaardi koostaja poole seletuste ja lisateadete saamiseks. Juhtkaardile märgitud tööelemendi valmistegemine antakse tööelemendi iseloomu järele kas üksikule töölisele või töölisalgale, kusjuures silmas peetakse, et juhtkaardile märgitud tööaeg oleks wördne tööpäewa lubatud pikkusega. Teiste sõnadega öeldes, juhtkaardile peab olema niipalju tööd märgitud, et sellest jätkuks ühele töölisele või töölisalgale terweks tööpäewaks.

Üldine kawa tööprotsessi kohta ehk töömarschruut koostatakse enne tööprotsessi algust, kusjuures kõigepealt wõrreldakse laduraamatuid tööprotsessil tarwiliste tooresmaterjali nimestikuga. Kui selgub, et ladus puuduwad mõned artiklid, siis muretsetakse need kohe, et nende puudumise läbi ei saaks takistatud tööprotsessi loomulik käik. Sellele järgneb siis kawa koostamine, milles üksikasjaliselt märgitakse materjalide kohaletoomise suund ja järjekord; samuti märgitakse üles ka tööprotsessil valmistatawate üksikute osade valmistegemise ja osade koostamise järjestus selleks, et osade koostamisel üks osa ei takista teise paigutamist. Üldkawaga warustatakse tööjuhatajad ja äratõmbed panakse wälja tööstusettewõttesse nähtawatele kohtadele.

Normaliseerimine.

Walmistusprotsessi puhul on tähtis, et sealt oleks kõrwaldatud kõik liigsed ja takistawad momendid. Normaliseerimise all töökorralduses mõistetaksegi niisugust toimingut, mille abil luuakse tööprotsessis loomulik ja korrapärane seisukord, mis kõik liigse ja kahjuliku kõrwaldab.

Traditsioonilise töökorralduse juures on normaliseerimine kaunis tundmata ala. Ainus toiming, mida wõiks wahest normaliseerimisega ühendada, oleks selle töökorralduse juures tööriistade korraldamine. Wähegi korralikus ettewõttes püütakse tööriistad korras hoida ja kõlbmatud uute kohasematega asendada. Seda toimingut võib nimetada tööriistade normaliseerimiseks. Kõik muu on roh-

kem juhulik. Traditsioonilise töökorralduse juures on ka tööprotsessiga ühenduses olewad füsioloogilised normid teatawal määral töökaitsese seadustega ja määrustega ette kirjutatud, millele aga töösturid kui surwele waatawad.

Teadusliku töökorralduse juures osutub normaliseerimine üheks põhipanewaks teguriks tööprotsessis ja tema abil püütakse eemaldada kõik liigne, mis takistab tööprotsessi loomulikku käiku. Normaliseerimine on rajatud teaduslikule alusele ja selle tulemus ehk norm on arwustikuline või mõni muu kindla alusega suurus, mis ei tohi olla rajatud lihtsalt arwamisele, waid mis on selgesti mõistetaw uurimuse resultaat. Normid püstitatakse praktiliste ja teoreetiliste uurimuste tulemusena ja uurimust toimetatakse töö ja töölise juures tehniliselt, psühholoogiliselt ja füsioloogiliselt seisukohalt. Normid peetakse alalise waafuse all ja nende reguleerimise wõiwad esile kutsuda tooresmaterjali omadused, tööriistade seisukord, tööliste koosseisu muutmine jne. Normaliseerimisele kuuluwad mitmesugused alad.

Nomenklatuuri normaliseerimine: Tööprotsessis tarwitatawatele esemetele tuletatakse lühikesed nimetused, mille kuuldes oleks eseme mõiste kuulajale täiesti selge. Peetakse lubamatuks niisugust nähtust, kui tööinimeste kõnes üldiselt tarwitatawate oskussõnade asemele püütakse tuletada mõnesuguseid rahwuslikke nimetusi, nagu telefoni asemele „kõnefraat“, aurukolbi asemele „aurupunn“, silindertekli asemele „silinderkaas“ jne. Arusaamata ja harjumata nimetuste tarvitamine halwab töölise mälu ja sunnib teda asjata aega wiitma teatava oskussõna tähendusest arusaamiseks.

Tööruumide normaliseerimine: Tööruumid normaliseeritakse kawatsetawa tööprotsessi kohaselt, kusjuures ruumi põrandapinna suurus arwufatakse wälja selle järele, kuipalju on tarwis põrandapinda töömasinate, töölaudade ja valmistatawate asjade alla ja et peale selle jääks weel waba põrandapinda, mis wõimaldab töölistel olla töötades üksteisest nii kaugel, et nad ei ulatuks tööriistadega üksteist puutama. Selleks wäiksem waba põrandapinna norm oleks iga töölise kohta 2 ruutmeetrit, mis kaitseks töölist füsioloogiliste mõjutuste eest teiste tööliste

poolt. Tõõruumi kõrguse norm on fin-
 gitud walmistatawa asja kõrgusest, mil-
 lele ei tohi lagi takistuseks olla. Koos
 eelmisega oleneb ruumi kõrgus weel sel-
 lest, kui suurt õhuruumi on tarwis ruu-
 mis alaliselt wiibiwate isikute poolt wäl-
 jahingatawa süsihapugaasi segamiseks
 wärske juurewõlawa õhuga. Wäikse-
 maks kõrguse normiks arwatakse 3 meet-
 rit, kusjuures ruumi netto-õhumaht peab
 olema vähemalt 10 kuupmeetrit iga töö-
 lise kohta.

**Wentilatsioonini normaliseeri-
 mine:** Tõõruumi õhupuhastuseks tar-
 wilise wärske õhu hulka arwatakse selle
 järele, missugune tööprotsess ruumis sün-
 nib ja kuiwõrd sellest tööprotsessist õhku
 rikkuwaid kahjulikke ollusi wälja imbub.
 Iga täisealise töölise kohta ühe tunni
 jooksul õhuwahetuseks tarwilise õhu
 norm oleks kuupmeetrites (Ritschel):

Kontorites	40-50.
Tõõruumides, kus õhk tööprot- sessi läbi ei halwene	60-80.
Tõõruumides, kus tööprotses- siga ühenduses õhk halweneb	80-100
Tekstiiltööstustes	100-160

**Tõõruumi walgustuse norma-
 liseerimine:** Tõõruumi walgustuse juu-
 res on alusnõue, et mida parem walgus-
 tus, seda edukam on töötamine. Tõõ-
 ruumidesse takistamata loomuliku wal-
 guse tungimise pindalaks arwatakse ak-
 naklaaside pinna suurust, mis oleks
 vähemalt $\frac{1}{5}$ ruumi põrandapinna suu-
 rusest ja peenema töö juures $\frac{1}{3}$. Kunst-
 liku walgustuse juures loetakse ülalnimet-
 atud normile wastawaks 15-25 küünla-
 walgust iga töölise kohta.

Peale ülalnimetatud walguse tekib sageli
 tööprotsessiga ühenduses mitmesuguseid
 walguskiiri, nagu metallide autogeensel
 kokkusulatamisel kui ka muudest kuu-
 mendatud esemetest. Nende kiirte hul-
 gas on suuremal määral ultrawiolettkiiri,
 mis wäga kahjulikult mõjuwad silmadele
 ja tekitawad silmas sarwnaha põletiku.
 Ultrawiolett-kiirte mõju kõrwaldatakse
 kroomhapuga segatud segust walmistatud
 klaasist (Euphosglas) tehtud kaitseabinõu-
 dega, nagu prillidega wõi muude selle-
 sarnaste silmakaitsetega.

**Tõõruumide temperatuuri
 normeerimine:** Temperatuuriga ühen-
 duses on ka tõõruumis olew niiskus, mis-
 tõttu temperatuur koos niiskusega nor-

maliseeritakse. Eraldub tööprotsessist niis-
 kust tõõruumi suuremal hulgal, siis on
 tarwiline ka kõrgem temperatuur. On
 tõõruumi suhteline niiskus protsentides
 40-50, siis arwatakse temperatuuri kes-
 miseks normiks Celsiuse järele (Shishko):

Kõetawates ruumides, kus töö- lised ühest kohast teise liiku- des töötawad	14 ⁰ -17 ⁰ .
Kõetawates ruumides, kus nais- töölisel istudes töötawad	18 ⁰ .
Kantseleides ja pakkimisruumi- des	17 ⁰ -18 ⁰ .

Puuwillatööstuses on tehniliselt tarwi-
 line suurem niiskus, mis osutub kuni
 85⁰/₀. Sellega ühenduses on ka tempe-
 ratuuri norm 25⁰ wentilatsiooni norma-
 liseerimise all nimetatud tekstiiltööstuses
 õhupuhastuseks tarwilise wärske õhu
 normi juures (100-160 m³ töölise kohta
 tunnis).

**Tööstusettewõtte sisseseade
 normaliseerimine:** Tööstusette-
 wõtte sisseseade normaliseerimisel peet-
 takse silmas, et tõõruumide seinad ja
 inwentaar oleksid niisugust wärwi, mil-
 lele waadates töölise wäsinud silmad
 puhkaksid. Kõrwaldatakse kõik leegit-
 sewad ja wilkuwad tuled, mis tõmbawad
 endale asjata tähelepanu ja et nende
 katkendilised walguslained wäsitawad töö-
 list sellele waatamata, kas ta wilkuwatele
 tuledele iseäralist tähelepanu pöörab
 wõi ei.

Tööliste töökohad määratakse nii, et
 töölise töötades ei sünniks tema selja
 taga mõnesuguseid erutawaid hääli, mis
 töölikes kutsuks esile hirmu mingi teda
 selja taga waritsewa hädaohu ees. Samuti
 erutawalt mõjuwaks peetakse igasuguseid
 juhuslikke nähtusi, näiteks jõujaama tege-
 wuse katkestamine töölistele ette teata-
 mata, millele järgneb järsk transmissiooni
 ja töömasinate seisak, kui ka mõne lan-
 gewa asja warju ilmumine. On tähele
 pandud, et laest langew tolmukübe wõib
 inimest tugewasti ehmatada, kui inimene
 seda sündmust näeb silma ergukile äär-
 miste osadega. Tõõruumist üldse, samuti
 ka töölaudadelt kõrwaldatakse kõik liig-
 sed esemed, mis otstarbeta palju tähele-
 panu endale tõmbawad.

**Tõõriistade ja töömasinate
 normaliseerimine:** Selle toimin-
 guga püütakse saawutada seda, et tea-
 tawa tööelemendi tegemiseks tarwilised

tööriistad oleksid ühetüübilised ja et ühe või teise tööriista käsitlemine ei nõuaks uut harjumust ja sellega ühenduses ka liigset ajakulu. Tööriista tüübi muutmist peetakse soovitatavaks ainult siis, kui on katsetega välja selgitatud, et uuetüübilise tööriistaga on võimalik tööelemendi tegemisel tarvilist ajakulu vähendada.

Töömashinate juhtimisel käsitletavad esemed tehakse võimalikult ühesarnaseks, et tööline ühe töömasina juurest teise juure tööle asudes ei tunneks lahkharjumust töömashinate vahetamisel. Samuti moodustatakse töö juures tarvitatawate täawahendite asetuse kohta kindel järjekord, nagu trükitööstuses tähtede ja märkide asukohad kastides jne.

Tööriete normaliseerimine: Tööriete normaliseerimisel on teadusliku töökorralduse juures wastuwaidlemata tarwidus. Töölisele antakse tööriided tööstusettewõtte kulul, ilma et nende wäärtust töötasuga seotaks. Töörietega warustamisel on mitu otstarwet. Tööriided on normaliseeritud tööprotsessi kohaselt ja sellega ühenduses on nad niisugusest materjalist, mis kaitseb töölisi tööstusselle omase isearalise mõju eest. Samuti peawad nad olema tööprotsessi juures esinewate liigutuste soodustamiseks tarwiliselt awarad, aga sealjuures mitte tolknewad, nii et nad ei saa kergesti sattuda liikuwate või tiirlewate masinaosade wahale ja tööõnnetusi tekitada. Riietumine tööriietesse sünnib tööstusettewõtte ruumides ja töölise töölt lahkudes jääwad tööriided tööstusettewõttesse, kusjuures tööprotsessist tööriietesse kogunenud kahjulikud ained jääwad riietega koos ettewõttesse ja ei kanta eluruumidesse. Töölt koju minnes on töölised riietunud oma harilikudesse riietesse ja tänawal liikudes ei tunne nad siis ennast olewat teistele isearaliseks wahetimiseemeks, nagu see sünnib siis, kui töölised töölt määrduvad riietega koju lähewad.

Tööaja ja töö hulga normaliseerimine: Tööaja ja töö hulga normaliseerimine teatawa tööelemendi valmistamiseks sünnib nende andmete põhjal mis on mõõtmisel saadud. Et mõõtmisel saadud andmed on indiwiduaalsed ja üksikasjaliste mõõtmiste tulemus, siis woiwad nad üldise tööprotsessiga ühenduses kõrwal mõjudest olenewalt ebaõigeks osutada. Sellega ühenduses kohandatakse mõõtmise teel saadud normid

igal üksikul tööprotsessil füsioloogilistele nõuetele sobiwamaks tööelemendi normaalsele valmistusajale lisaaja juurdepanemisega, mis hoiab ära teafawatel juhtumistel mõõtmistel saadud maksimaalse jõukulutamise ületamise. Juurdepan-dawa lisaaja suurus arwatakse tööprotsessi iseloomu järele, kusjuures lisaaja ülemmääraks wõetakse käsi töötamisel kuni 50% ja mashinatega töötamisel kuni 10%. Normaliseerimise teel saadud tööaja ja töö hulga järele normeeritakse siis tööpäewa pikkus, kui see ei ole töökaitse seadustega wastawalt normeeritud.

Töölise julgeoleku normaliseerimine: Julgeoleku normaliseerimine on tarwiline tööstusettewõtetes selleks, et kõrvaldada ohtlikkust, mis wõiks tekitada tööõnnetusi või sisendada töölistele hirmu ohtude üle. Tööõnnetusi tööstusettewõtetes oma tekkimise laadilt liigitatakse järgmiselt: 1) tööõnnetusteks, mis tekiwad puudulikkude kaitseabinõude läbi ja 2) tööõnnetusteks mis juhtuwad tööliste füüsilise ja psüühilise mõjutamise tagajärjel.

Tööõnnetusi, mille tekkimise põhjused olenewad töömashinatest ja muudest ohtlikkudest esemetest, püütakse ärahoida kaitseabinõude tarwitusele wõtuga. Tehniliste ja psühhotehniliste uurimuste waral tehakse selgeks, missugused kaitseabinõud on tarwilised ühe või teise töömasina juures, et tööline masinaosadega kokku puutudes oleks kaitstud selle eseme wormi, temperatuuri kui ka muu füüsilise mõju eest. Sellejuures on aga siiski tähele pandud, et kõige paremad kaitsetehnilised abinõud ei suuda tööõnnetusi ära hoida, kui töölisel puuduwad teadmised tööõnnetuste kerkimise põhjuste kui ka nende tagajärgede üle. Sellega ühenduses kaitseabinõude korraldamisega rõõbiti sünnib tööliste kaswatuslik õpetamine julgeoleku normaliseerimise õpetuse mõistmiseks.

Töölise füüsilisest ja psüühilisest mõjutamisest tekiwate tööõnnetuste ärahoidmiseks korraldatakse töölistele järjekorralised loengud tööstusettewõtete juhatause poolt kaitsetehnikast ja ohust, mis wõib tekkida teatawa tööprotsessi puhul, nagu seda on plahwatused, mürgitused tulekahjud jne. Koos eelmisega püütakse ka selgitada neid hingelisi kannatusi, mis igal isikul tuleb läbi elada, kui tal tööõnnetuse tõttu tuleb puudulikkude keha-

osadega elu jätkata, ja et töölistel seepärast töötades püüaksid süveneda tööliste julgeoleku normaliseerimise õpetusse. Et inimest teatava aja mõõdudes harjumus waldab, siis harjuwad ka töölistel oma ohiliku ümbrusega ja sellega ühenduses väheneb nende reageerimiswõime ohtudele. Tööõnnetustele reageerimiswõime tõstmiseks tarwitatakse tööõnnetusi kujutawaid pilte, mis tööruumidesse nähtawasse kohta wälja pannakse hoiatuseks. Tööõnnetust kujutawate piltide kohta on nõue, et pildil oleksid wäljendatud täpselt tööprotsess ja tööwõtted, mis ühenduses kujutatawa tööõnnetusega, sest wastawal korral hakkawad töölistel oma lihtsameelsuses pildile kui karikatuurile waatama ja pilt ei täida oma otsarwet. Et ära hoida tööliste harjumust ka tööõnnetust kujutawate piltide suhtes, siis wahetatakse sagedasti pilte kas teisekujuliste wõi wärwilt erinewate piltidega.

Tööliste julgeoleku normaliseerimise õpetuse üldiseks lewitamiseks korraldatakse kaitsetehnilisi näitusi, asutatakse sellekohased muuseumid, kus töömasinate kogude juures tööliste julgeoleku normaliseerimist demonstreeritakse; samuti demonstreeritakse seda ka sellekohaste filmidega.

Indiwiiduaalsus.

Indiwiiduaalsuse all mõistetakse töökorralduses tööga ühenduses olewa isiku isiklikke omapäraseid omadusi, mistõttu üks wõi teine isik oma iseloomu iseärsuste poolest on vähem wõi rohkem silmapaistew ja teowõimas.

Traditsioonilise töökorralduse juures juhitakse indiwiiduaalsuse käsitlemisele liig wähe tähelepanu. Töölist töösse määrates ei panda rõhku tööliste indiwiiduaalsetele omadustele, sellele, kas isik küllalt kohane on just sellele tööle ja kas tööline suudab määratud töö tööle enesele kasulikult ja oma terwist häwitamata ära teha. Ei teata täpselt selle töö hulga suurust, mida on tarwis kindlaksmääratud ajaga ära teha, ja seetõttu ei ole ka wõimalik mõõta üksiku tööliste tööwõimet. Samuti ei ole teada, missugune töötamiswiis wõi wõte oleks teaduslikult kõige kohasem selle töö tegemiseks, et sellest paremuse mõttes erinewaid wõtteid tööliste indiwiiduaalsusele märkida. Tehtawa töö hulga suurus selle

töökorralduse juures oleneb täiesti tööjuhatajast ja sel määral, kuiwõrd tööjuhataja on sunnihimuline ja ümberpöördukt. Tööliste indiwiiduaalsete omaduste ainsaks proowiks osutub uue tööliste proowitöö tegemine, kusjuures aga sageli juhtub, et proowitööna tehtud asi ei kuulu sellese walmistusalasse, kuhu tööline pärast proowitöö tegemist töösse paigutatakse.

Teadusliku töökorralduse juures on indiwiiduaalsus see mõõdupuu, millele suur tähelepanu pööratakse. Teatawale tööstusalale tegewusesse astuda soowija waadatakse läbi kutsewaliku nõuande kohas, kus täpsalt töötawate mõõduriistatega ja uurimuste abil selgitatakse, kuiwõrd selle isiku psühhilised omadused ja terwiselised omadused on wastawad ühel wõi teisel tööalal töötamiseks. Kutsewaliku nõuande kohalt saadud näpunäidete järele ametisse paigutatud isiku juures ei ole sellega weel isiku indiwiiduaalsete omaduste selgitamine lõpetatud, waid teaduslikul töökorraldusel toimetatakse tööliste wõi tööjuhatajate juures nende indiwiiduaalsete omaduste mõõtmist alati järgmist meetodite järele.

Nagu normaliseerimisest kõneledes nägime, korraldatakse tööstusettewõtetes töö nõnda, et on wõimalik igale töölistele kätte juhatada sarnane tööhulk wõi ülesanne, millest jatkaks temale määratud tööajaks. Sellejuures on nõutaw, et iga tööliste poolt tehtud tööhulk oleks eraldatult näha ja et tehtud töö suurus oleks igal ajal wõi vähemalt tööaja lõpulumõõdetaw. Tööhulga mõõtmisüksuseks wõetakse warem normeeritud tööhulk ja waatlemisele kuuluwa tööliste töö hulka sellega mõõtes peetakse weel silmas, et mõõdetaw tööhulk ei oleks tööliste poolt tehtud mõnesugusel surwel wõi olukorras, mis wõiks tööliste terwisele kui ka waimlisele olukorrale halwawalt mõjuda. Samuti wõetakse waatluse alla tööliste liigutused ja wõtted, mis kuidagi ta algatuswõimet wäljendawad. Kõik andmed märgitakse sellekohasele lehele.

See toiming annab selge pildi tööliste indiwiiduaalsetest omadustest ja ta suhtumisest tööga. Kogutud andmed on awalikud ja pannakse tööruumides wälja kõigile teadmiseks, kusjuures kõige paremate tulemuste omanikkude nimed märgitakse sellekohasele tahwile, et seega neid isikuid wäljapaistwaks teha. On

viisiks veel, et rekordimehed pildistatakse tööstusettevõtte juhatuse käsul kas üksikult või gruppides. Pääwapildid varustatakse kohaste pealkirjadega ja antakse asjaosalistele, kes pildi oma perekonnale koju näha viivad ja seega oma tõmuljeid kodustega jagavad, kellel ilma selleta oleks raske koduste toimetuste kõrval hinnata oma toitja ametalalisi kogemusi ja ta rahuldustundele kaasa tunda.

Individuaalsete omaduste selgitamisel saadud andmete tulemuseks peetakse seda, et nüüd on võimalik näha üksikute tööliste normaalseid saavutusi ühel või teisel tööalal töötamisel, kui ka seda, et mõne tööliste juures arenemises juba seisma jäänud individuaalsed omadused, võistlusest ergutatud, uuesti tegewusse astuvad ja seetõttu täienduvad. Selle toiminguga tahetakse näidata tööliste tema töö tulemust, millel on veel see hea tagajärg, et tööline teeb awalikuks kõik puudused, mis teda takistasid töötamisel, nagu tooresmaterjali korratu kätteandmine, tööriistade puudumine ja nende rikked, tööruumide kitsus, ebanormaalne temperatuur tööruumides jne.

Individuaalsete omadustega rööbiti sünnib ka isiku individuaalsete omaduste hindamine. On isik näidanud teatud alal oma paremaid individuaalseid omadusi, siis püütakse teha kõik, et sellelt isikult ei võetaks võimalusi tema kutseomaduste edasiarendamiseks ja ametis edasijõudmiseks. Ka tööliste töötasu on selle korra juures individuaalne ja tööliste individuaalsete omadustega võrdne.

Funktsioonide spetsialiseerimine.

Funktsioonide spetsialiseerimise all mõistetakse teatava tööstusettevõtte tegewuse jagamist isikutele üksikuteks ülesanneteks, kusjuures silmas peetakse, et ühel isikul oleks täita võimalikult vähem erinevaid ülesandeid ja et üksik ülesanne oleks sellele isikule niisuguseks tööks, mis selle isiku teadmiste, kui ka waimlise ja füüsilisele jõule sobiks. Funktsioonide spetsialiseerimisega tahetakse näidata, mida nõuab töö töötajalt ja iseäranis tööjuhatajalt ja kuidas töö töötajale mõjub, teiste sõnadega väljendades, kuidas tööjõudu ajakohaselt jaotada, missugused tööjõud ühele või teisele tööle määrata, missugused on töötulemused ja missugused tagajärjed on töö töötaja suhtes.

Traditsioonilise töökorralduse juures on funktsioonide spetsialiseerimine erakordne nähtus ja selle puudumine iseäranis silmapaistev tööde juhatamises. Ei tehta isegi wahet eeltööde ja täitew tööde wahel. Selle tagajärjel awaldub nähtus, et meister, kelle ülesandeks on täitew töö juhtimine, teeb tööks kalkulatsioonid ja muid kirjatöid, milleks tal wastawat wilumust ei ole ja millega ta oma otsekohese ülesande juures on siirdunud mitteproduktiivsele tööle. Sama on olukord töölistega. Sageli tuleb ette, et oskustööline otsib ja kogub töö tarwis materjale, mida wõiks wäga hästi teha õpilane või lihttööline. Traditsioonilise töökorralduse juures on veel tähelepanaw, et meistrid või tööjuhatajad on ülesannetega liiga koormatud, mis neile wastawate teadmiste puudusel käib üle jõu. Selle korra juures, kui puudub funktsioonide spetsialiseerimine, peaks meistril või tööjuhatajal olema vähemalt kõik järgmised omadused: hästi arenenud mõistus, hea kaswatus, wastawad tehnilised teadmised, füüsilise osawus, asjalikud wõtted, teguwõimsus, plaanikindlus, õiglustunne, loogika ja hea terwis. Loetletud omaduste juures osutuks siis meistri või tööjuhataja kohuseks:

- 1) Töösse wõetawatele uutele tööliste proowitöö korraldamine ja proowitöö täitmise järewalwe.
- 2) Tööliste hindamine palga suuruse määramisel ja uute tööliste palkamine.
- 3) Tööde järjekorra määramine ja töö jaotamine tööliste wahel, kui ka järewalwe selle üle, et tööliste antaks ette küllaldaselt tööd.
- 4) Tükitöö hindamine.
- 5) Tööliste iseloomu ja kõlbulikkuse üle otsustamine.
- 6) Ebameeldiwate tööliste wallandamiseks põhjuste otsimine ja „musta nimekirja“ pidamine.
- 7) Tööliste trahwimine ja wallandamiseks esitamine.
- 8) Tööliste juhatuste andmine ja õpilaste õpetamine.
- 9) Tööliste töö ja tööaja ülesmärkimine töötasu arwestamiseks.
- 10) Töömasinate kiiruse reguleerimine.
- 11) Abinõude otsimine tööliste seas tekkinud rahulolematuse sumbutamiseks.
- 12) Sotsiaalpolitika ja tööliikumise arenemise jälgimine.
- 13) Lähikäimine töölistwanematega ja

töökaitsesse puutuwate küsimuste arutamine.

14) Tööliste sundimine.

15) Mitmesugused kirjatööd.

Kõik loetletud ülesanded on traditsioonilise töökorralduse juures ühe isiku kohuseks sellele waatamata, kas tööstusettevõttes on üks või mitukümmend tööjuhatajat. Et kõigi ülalloetletud omaduste ja oskustega warustatud isikuid üldse ei leidu või harwa leidub, siis on asjalik ja edukas tööjuhtimine wäga küsitaw. Selle pahe kõrwaldamiseks ongi teadusliku töökorralduse juures funktsioonide spetsialiseerimine läbi wiidud.

Teadusliku töökorralduse juures nõutakse põhjalikku funktsioonide spetsialiseerimist, kusjuures küsimus asetatakse järgmistele põhimõtetele: 1) tööplaanide ja muude eeltööde tegemine tuleb töö täitmise ealdada; 2) tööjuhatajate ülesanded spetsialiseerida; 3) tööliste ülesanded spetsialiseerida; 4) algatuswõimelisemad töölistel määratagu wastawatele töödele.

Wahetegemine tööks kalkulatsioonide tegemise ja töö täitmise wahel peetakse wajaliseks, et sellega kalkulatsioonide tegemist tööstusettevõtte juhatus hooleks anda, kus selle töö jaoks on olemas rohkem wilunud jõud ja wahendid. Ühes sellega oleks täitewõid teostaw tööjuhataja, kui ka tööline wabastatud talle raskusi tekitawast andmete kogumisest ja eeltööde tegemisest. Liigseks ülesandeks osutuksid tööjuhatajale kui ka töölistele järgmised toimingud: 1) selgitamine, missugust tööd on tarwis teha; 2) missuguses järjekorras on tarwis töö walmis teha; 3) missuguste wahenditega ja wõtetega tuleb töötada; 4) kus tuleb töötada; 5) kui palju aega nõuab töö walmistamine ja 6) missugune peab olema tarwitatawa tooresmaterjali ja walmistatud saaduse headus.

Nagu eelpool tähendatud, on tööjuhatamine selle korra juures jaotatud kahte osasse, s. o., eeltöödeks ja täitew tööks.

Eeltööd jagunewad neljaks ülesandeks:

1) töökorra ja käigu määramine (töömarschruut); 2) töö walmistamiseks tarwilise aja ja tööhinna määramine; 3) juhtkaartide koostamine ja 4) üldise heakorra üle järelewalwamine.

Samuti jaotatakse ka täitew töö neljaks ülesandeks:

1) järelewalwe töölistkonna üle; 2) järele-

walwe töömasinate üle; 3) parandustööde täitmine ja 4) üldine järelewalwe tööprotsessi üle.

Töökorra ja töökaigu ehk töömarschruudi määramise ülesandesse kuulub wastawa kawa koostamine eelolewa tööprotsessi ja iga tööprotsessi juures esinewa liigutuse kohta, kusjuures weel märgitakse üles antud asja walmistamisel tarwiliste toimingute järjekord, nagu seda nägime kawade juures.

Töö walmistegemiseks tarwilise aja ja tööhinna määramise ülesandesse kuulub walmistegemiseks määratawa asja omahinna üksikasjaline wäljaarwutamine, kusjuures aluseks wõetakse normaliseerimisel saadud tööaeg, elumaksu- indeksi, kui ka arwataw brutto-sissetulek, mis jaotatakse järgmistele kuludele; tooresmaterjali hind, administratsiooni kulud, amortisatsioon, töötasu ühes sotsiaalkindlustuse kuludega, kaudsed kulud ja operatsioonikapitali protsendid. Tulemused lähewad juhtkaardile märkimiseks.

Juhtkaartide koostamise ülesandesse kuulub kirjaliku juhatus andmine walmistegemiseks määratud tööelemendi walmistegemiseks tarwilise aja ja töowõtete kohta, nagu seda nägime kawade juures.

Üldise heakorra järelewalwe ülesandesse kuulub tööstusettevõttes walitsewa korra üle walwamine, et töölistel ega ka keegi teine seda korda ei rikuks. Selle ülesande hulka kuulub üldise tööliste kui ka iga üksiku tööliste meeoleolu täpne jälgimine selles suunas, kas on märgata tööstusettevõtte tööprotsessis wäärnähtusi või mõnes muus ettevõttega seotud asjaolus niisugust mõjutust, mis tööliste seas ärewust tekitab, ja kuidas oleks võimalik ärewust tekitawaid asjaolusid kõrwaldada. Selle ülesande hulka kuulub ka tööstusettevõttes walitsewast korrast kõrwalkaldumise puhul ettenähtud distsiplinaartrahwide määramine.

Töölistkonna üle järelewalwe ülesandesse kuulub selle jälgimine, et igal töölistel oleks küllaldaselt tööd ja et töölistel oleksid töötamiseks tarwiline tooresmaterjal ja tööriistad läheduses ja igal ajal kättesaadawad.

Töömasinate üle järelewalwe ülesandesse kuulub töötamise korralikkus töömasinatel, töömasinatel töötawatele töö-

listele teoreetiliste kui ka praktiliste juhataste andmine töömasinaga ümberkäimises ja töömasinate kiiruse reguleerimine, mis võimaldaks töö ära teha selleks määratud ajaga.

Parandustööde täitmise ülesandesse kuuluvad tööstusettevõtte tehniliste siseseadete parandustööd, kui ka riistakambri eettulevad tööd ja toimingud.

Tööprotsessi üle üldise järelevalve ülesandesse kuulub välja selgitada töö juures ilmsiks tulnud erakordseid wigu, mis wõivad põhjustatud olla tooresmaterjali omadustest, kui ka muudest ettenägemata põhjustest. Üldiselt kuulub sellesse ülesandesse töösaaduste kvaliteedi üle walwamine.

Ülalloetletud ülesannete täitmine suuremates tööstusettevõtetes pannakse üksikult iga tööjuhataja peale wõi suurema tööjuhatajate hulga juures määratakse üksiku ülesande täitmiseks mitu tööjuhatajat. Wähemates tööstusettevõtetes, kus alla kaheksa tööjuhataja, on grupid ülesanded tööjuhatajate omadustele wastawalt, kusjuures ikkagi püütakse eraldada eeltööde all tähendatud ülesanded täitewtöö ülesannetest. Kuigi mõnes wäikeses tööstusettevõttes ei ole võimalik funktsioonide spetsialiseerimist terwes ulatuses läbi wiia, siiski peetakse paratamata tarwiliseks, et nõndanimetatud „üldise heakorra järelewalwe ülesanne“ ei oleks täitewtööde all tähendatud ülesannete teostaja käes. Üldise heakorra järelewalwe ülesandesse kuulub ka distsiplinaarkaristuste määramine ja kui täitewtööde juhataja on karistuste määraja, siis wõib wahest juhtuda, et isikute sagedase kokupuutumise tõttu karistused määratakse ärritatud meeolus ja mitte kaswatuslikus mõttes, waid määratawale kahjutegemiseks.

Töölise funktsioonide spetsialiseerimine teostatakse iga töölise ametioskuse ja indiuiduaalsete omaduste kohaselt.

Algatuswõimeliste töölise määramine wastawatele töödele on üks osa funktsioonide spetsialiseerimisest. Selle küsimuse teostamiseks jaotatakse igasugused tööd lühiajalisteks ja pikaajalisteks. Lühiajalistele töödele, mis ei ole ennem esinenud ja mis niipea ei kordu, määratakse töölisel, kes selle töö suudawad ära teha oma üldiste füüsiliste omaduste tõttu ilma kõrwalabita, wõi niisugused töölisel, kes kunagi ennem on teinud

sarnast tööd, mille wõtteid ka eelolewas töös tuleks käsitleda. Näiteks rõõbas-telt langenud waguni ülestõstmiseks peetakse otstarbekohasemaks rakendada tegewusse hoowitöölisi, kes alati raskusi tõstawad, kui ametmeest, kellel suurte raskuste tõstmisega ei ole tulnud tege-mist teha. Pikaajalistele töödele määratakse sellekohaste omadustega ja oskustega töölisel.

Tööõppus.

Tööõppuse all töökorralduses ei mõisteta mitte ainult teatava ameti äraõppimist selle ameti mõiste piirides, waid tööõppuse all mõistetakse selle teadmiseks wõtmist, mis niihästi tööprotsessis kui ka wabriku elus awaldunud erine-wate nähtuste hulgast midagi uut pakub ja mis oleks iseloomult instrueeriw, kaswatuslik, hariduslik ja wiiks isiku teatawale töökspidamisele, aitaks tal arendada mõistust ja kaswatada kõlblustunnet selleks, et inimesel oleksid wabriku-elule wastawad omadused, ettevalmistus ja kohusetunne.

Traditsioonilise töökorralduse juures sünnib tööõppus kindla kawata. Tööõppusele waadatakse, kui mingisugusele määratawale pikaajalisele sundusele, mille täitmisele tuleb noortöölist sunniabinõudega wirutatada. Õppija näeb püüetest hoolimata oma waewa ja hoole tagajärgi kaugel tulewikus, mistõttu tal puudub õppehimu ja mistõttu ta ei taha ametit häameelega õppima hakata, ning sageli loobub sellest enne määratud tähtaega.

Tsunftide ajajärgul oli tööõppus siiski rohkem kindlamal alusel ja tollaegsele töökorraldusele wastaw, kuigi õppijat kasutati meistri majapidamistöodes mitu aastat. Oli jooksupoisi aeg läbi, siis meister hoolitses selle eest ja pidas oma pühaks kohuseks, et tema õpilane õpitas käsitöös sellitöö tegemisel kõige parema resultaadi saawutas. Sellega ühes tõusis ka üldine lugupidamine meistri kui õpetaja wastu.

Wabatööstuse ajajärgul sünnib tööõppuses juba teatud tagasimine. Tööõppus piirdub ikkagi ainult õpilaste-nimeliste töölise õpetamisega, kusjuures õpilasi eelmisel õppeaastal samuti kasutatakse igasugustele töödele, millel ametiõppimisega wäga wähe ühist on. On uusi õpilasi juurde wõetud, siis wanemad õpi-

lased pannakse järjekorras üksikult mõne ametmehe käealuseks ja sellega loeb tööstusettevõtte juhatus oma kohused tööõppuse alal õpilase suhtes täidetuks. Õpilase ja tema käskija edaspidist suhtumist keegi ei jälgi ja sarnase töökorralduse juures ei ole kellelgi teisel selleks aega, et õpilaste olukorda rewideerida, nagu seda funktsioonide spetsialiseerimisel nägime.

Ametmehe ja tema käealuseks pandud õpilaste vahel tekib ametalaline antagonism (vastolu). Töösturite sooviks on võimalikult palju inimjõudu õpilaste nimetuse all ettevõttes töösse rakendada. et seega rakendada odavat tööjõudu igasugustesse kõrvaltöodesse lihttööliste asemele. Kui õpilane on juba õppinud teataval määral tööd tundma, siis wallandatakse kõrgepalgaline ametmees js asemele pannakse odawapalgaline poolõppinud isik, sellele waatamata, et poolõppinud isiku poolt valmistatud saaduste kvaliteet paljugi soovida jätab. Ametmehed on teadlikud töösturi püüetest, waatawad õpilastele kui oma tulewastele wõistlajatele ja hoiduvad neid õpetamast, kusjuures õpilane oma õppeaja möödudes jääb puuduliku ametioskusega tööliks. Tulewikus käiwad need puuduliku ametioskusega isikud omakorda õpilastega samuti ümber ja nõnda kaob aja-jooksul tööoskus tööstusettevõtetest. Ametmeeste teadmiste täiendamist selle töökorralduse juures peetakse täiesti ülaruuseks. Kui ametmees juhtub meistritl küsima õpetust wõi juhatusst töö asjus, siis waadatakse sellele, et küsija on rumal ja saamatu omal alal, ja esimesel wõimalusel kuulub ta wallandamisele. Kui mõni lihttööline satub töölaua juure ja seal wiiliga wõi hõõwliga midagi teeb, siis ei ole tema pilkamisel lõppu.

Teadusliku töökorralduse juures ei teostata tööõppust ainult selleks määratud õpilaste suhtes, waid tööõppusest wõtawad osa kõik tööprotsessiga ühenduses olewad isikud, kusjuures nad üks-teisele oma teadmisi edasi annawad ja seega on tööstusettevõtte terwes ulatuses õppeasutus. Selle töökorralduse juures ei ole õppeaeg kindlaks määratud, waid tööõppus jätkub alati rööbiti tööstuse arenemisega. Ka ei tunta selle töökorralduse juures enam traditsioonilise ametinimetustega töölisi, nagu lukusepad, tislerid, treialid, sepad jne., waid töölisi

nimetatakse oskustöölisteks wastawa tööala nimetusega. Traditsioonilise töökorralduse juures nõutakse lukusepalt käte wilumust wiiliga töötamisel, sepp peab haamriga tagudes kuumentatud rauale soovitud kujud andma, tislerilt nõutakse korrapärast hõõwlikäsitamist ja tappimisoskust. Teadusliku töökorralduse juures on ülalnimetatud üksikasjased oskustõõnormid wähe mööduandwad. Töö on jaotatud elementideks ja elementidele wastawalt on tööriistad ja muud töowahendid normaliseeritud, nii et selle töökorralduse juures teewad töomasinad kõik selle töö ära ja tööliks jääb ainult masinate juhtimine ja osade koostamine, mis ei nõua niiwõrd teatawat oskust, kui üldisi teadmisi ja kogemusi tööprotsessi alal, mis omandatakse tööõppuse uue meetodi käsitamisel.

Teadusliku töökorralduse juures ei ole tööõppuse meetodid wälja töötatud mitte ainult pedagoogilise teooria alusel, waid praktiliste kogemuste ja tähelepanekute järele, nimelt suunas, mis aitab wiljakamalt valmistada. Tööõppuse eesmärk selle töökorralduse juures oleks: 1) teadmiste lewitamine õigete talituswiiside üle tööprotsessis ja 2) teadmiste lewitamine õigete wõtete tarwitamise üle õigekstunnustatud talituswiiside käsitlemisel. Teadmiste lewitajaks ja wahenditeks oleksid tööstusettevõtte juhtiwad jõud, tööliste omawaheline suhtumine, erikirjandus ja õhtukoolid wastawate õppeainetega. Õppewiisid oleksid kirjalikud, suulised ja näitlikud.

Kirjalikkude õppewiiside lewitamiseks tarwitatakse juhtkaarti. Juhtkaardile määritakse, mida on tarwis teha ja kuidas. Juhtkaart ei õpeta töölist mitte ainult selles suunas, kuidas on wõimalik kergema waewaga tööd ära teha, waid ühes sellega ta wirgutab isikut edaspidisele tööelementide uurimisele selle eesmärgiga, et kord ka juhtkaarti koostajaks saada. Juhtkaardile lisatakse juure joonised, skitsid ja sageli ka päewapiltlikud üleswõtted selleks, et teha wõimalikult selgeks juhtkaardi sisu. Piltide ülesandeks on kergendada tööliks valmistatawa asja kujundamist, iseäranis siis, kui valmistataw asi on esmakordne.

Suulise õppuse andmine lasub tööjuhatajatel-meistritel, kuid wähemal määral aitawad suulist õppust teostada ka tööliste omawahelised järelepärimised teine-

teiselt. Tööjuhatajad koos ettevõtte juhatusega erikirjandust lugedes ja töölistelt kogutud märkmete kaasabil arutavad läbi terve tööprotsessi ja saadud tulemuste kohaselt õpetavad töölisi töö juures ja õhtukoolides.

Näitliku õpetuse andmiseks on korraldatud alalised töönäitused, kus on väljapanekuid saaduste terve valmistuskäigu kohta, kui ka selle üksikutest eraldatud osadest. Iga osa kirjelduses märgitakse, millest on osa valmistatud ja tarvilise tooresaine tehnoloogia. Diagrammides märgitakse, kui suurel määral vajab terve valmistamisprotsess või üksiku osa valmistamine aega ja jõudu, kusjuures tarvilise inimjõu hulk eraldi märgitakse. Näitliku õpetuse andmise hulka kuulub ka tööstusfilmide näitamine, milles on tööprotsess oma peensustega kujutatud. Sarnaste tööstusfilmide näitamist peetakse iseäranis tulutoovaks umkeelsete tööliste seas.

Ergutusvahendid.

Ergutusvahendite all mõistetakse töökorralduses neid ainelisi või vaimlisi mõjutusi, mis kutsuvad tööliste juures esile töötahte ja kartustunde. Ergutusvahendid jagunewad kahte liiki: 1) töötasu ja 2) karistus. Töötasu kui otsekohese ergutusvahendi hulka kuuluvad kõik tööliste sissetulekud, mis tööline saab oma elava tööjõu müügist töötasuna rahapalga näol, aga kaudsete ergutusvahendite liiki kuuluvad töötasust muud soodustused, nagu kõrgendused ameti alal ühes töötasu suurenemisega, tööaja lühendamine ilma töötasu vähendamiseta, omahinnalised wabrikukorterid, puhkus palgaga j. n. e.

Karistusena mõistetakse tööliste hingelisi kannatusi ja ainelisi kahjusid, mis olenevad tööandjast ja on ühenduses tööliste ja tööandja wahel sõlmitud teenistuslepingu täitmiseiga.

Traditsioonilise töökorralduse juures walitseb ka ergutuswahendite asjus kindlusetus ja nad on otstarbele kohendamatad. Tööliste töötasu suuruse wäljaarwamisel arwestatakse põhimõtet, et saaduste valmistamisel tarwitataw inimjõud on samuti valmistuswahend, nagu seda on tooresmaterjal ja muud wahendid, mille hinda reguleerib turg. Walmistatawate saaduste hinna kalkuleerimisel arwestatakse inimjõu hinda valmistuswa-

hendite hinnaga sarnaselt, nagu seda on tooresmaterjali hind, amortisatsiooni kulud, kaudsed kulud, administratsiooni kulud ja operatsioonikapitali protsendid. Töötasuks tarwiline kulu erineb teistest kuludest sellelt, et teised kulud kõik enne täiesti kaetakse ja siis ülejääk töötasuks arwestatakse, millest siis ka oleneb tööliste töötasu suurus.

Kui juhtub, et valmistuskulud on mõne üksiku valmistuswahendi mõjul suurenenud, nagu seda võib põhjustada tooresmaterjali hinna tõus, administratsiooni kulude suurenemine j. n. e., ja turul on saaduste hind endine, siis kaetakse üksikute valmistuswahendite pealt suurenenud wäljaminek töötasuks arwestatud summadest, kusjuures tööliste töötasuks määratud summa wastawalt wäheneb. Sama lugu kordub ka siis, kui tööstuseffewõte on sunnitud wõistlusel oma saadusi eelarwestusel aluseks wõetud turuhinnast odawama hinnaga müügile saatma.

Töölistele määratakse palk kas aja- või tükitöö eest. Ajapalga suuruse määramisel arwestatakse ka mõnikord tööliste mõnesuguseid omadusi ja selle järele määratakse päewa- või tunnipalk selles ulatuses, nagu wõimaldawad eelarwestusel saadud arwud. Tükitööliste töötasu arwestamiseks koostatud tükihinnad on üldised ja töölistele saladuslikult wõõrad (waata „Töö ja Terwis“ nr. 5 1926. a. „Tükitöö“).

Karistused traditsioonilise töökorralduse juures omawad alandawa iseloomu, kusjuures karistused on järgmised: 1) rahatrahwid palgast mahaarwamisega; 2) ümberpaigutamine halwemale tööle ja 3) wallandamine. Karistamisel asja algatajaks ja karistusnormi suuruse määrajaks on otsene tööjuhataja, mistõttu ka sageli juhtub, et karistus määratakse tühise asja pärast, ärritatud meelesolus ja enamasti wõimunäitamise tagamõitel. Sellega ühenduses ei ole karistamine kaswatuslik, nagu see olema peaks, waid mõeldud ennem karistatawale kahjutegemiseks.

Teaduslise töökorralduse juures arwestatakse ergutuswahendite käsitlemisel tööliste elunõudeid kui ka nende hingelist ja kõlblist olukorda, kusjuures iseäraline tähelepanu pööratakse tööliste töötasule. Töötasu on tunnistatud selle töökorralduse juures selleks ainukeseks wirguta-

jaks, mis töölise juures tööroõmu tekitab. Sellega ühenduses arwestatakse töötasu väljaarvamisel põhimõtet, et saaduste valmistamiseks tarvitataw inimjõud on samuti müüdaw kaup, nagu seda on iga teine müügiaine. Kui eluta kaubalt nõutakse wastawat väärtust, siis inimjõu väärtus tööjõuna peab ka samane olema. Et muuta inimjõudu väärtuslikuks kaubaks, selleks tuleb võimaldada töölisele inimvääriine ülalpidamine, sest wastasel korral kaotab inimjõud oma väärtuse alatoõiluse ja muude raskete elutingimuste tõttu. Sellest lähtekohast välja minnes arwutatakse välja töötasu suurus elumaksumuse järele. Sellele wastawalt arwestatakse siis juba wabrikusaaduste eelarwestusel töötasu kindla väljaminekuna, nagu seda on ka tooresmaterjali hind, amortisatsiooni kulud j. n. e., kusjuures üksikute väljaminekute reguleerimiseks tarvitatakse operatsioonikapitali protsente. Et operatsioonikapitalile wastawaid protsente saawutada, selleks tuleb edukamalt valmistada, mis saawutatakse tehniliste sisseseadete normaliseerimisega ja üldse asjaliku töökorraldusega.

Kui selle korra juures õstutub, et operatsioonikapitali protsentideks langew osa ei wasta kapitali loomulikule protsendile sellel tööstusalal wõi pankades makstawale protsendile ja seda osa ei ole võimalik suurendada eelpool tähendatud tehniliste sisseseadete normaliseerimisega, siis wiiakse ellu lisatasude maksimine, mis aitab wähendada tööstusettewõtte tehnilisi kulusid (küttekulud, mehaanilise jõu kulud, walgustuskulud, kui need on mehaanilise jõu kuludest eraldatud, hoonete paranduskulud j. n. e., sel teel, et töölisel lisatasu ergutusel määratud tööajal pinewamalt töötawad ja sealjuures rohkem saadusi valmistawad.

Teadusliku töökorralduse juures ise-loomustatakse töötasu järgmiselt ja sellega ühenduses peab töötasu olema:

1) kindla iseloomuga selles mõttes, et töötasu peab töölisele andma kindla sissetuleku, millega oleks võimalik kõrvaldada elumured, aga ta ei wõi olla ainult wilets elatumiswahend;

2) ettemäärataw, see tähendab, et tööline peab juba töö alul teadma, kui suur on tema palk tehtawa töö eest;

3) individuaalne selles mõttes, et töötasu suurus oleks ühenduses töölise

wõimetega ja määratud teatawale isikule tema individuaalsete omaduste kohaselt;

4) muutmata, s. o., et töötasu peab olema kättesaamisel nii suur, kui oli lubatud;

5) kindlustatud sellelt, et töötasu määratud tähtajal töölisele välja maksetakse;

6) kiiresti väljamaksetaw, s. o., kui tööline on töö walmis teinud, et siis sellele järgneb kohe teenitud palga suuruse üle üksikasjaline teadaanne ja palga väljamaksmine hiljemalt nädala jooksul.

Rahapalk selle töökorralduse juures jaguneb kahte liiki: 1) kindel palk ja 2) lisapalk ehk preemiad. Kindla palga all mõistetakse seda palka, mis töölisele on määratud ajatöö eest kas päewa wõi tunni eest ja mida makstakse töölisele kõigi nende ajaüksuste eest, millal ta on olnud teenistuslepingu järele tööandja käsutuses. Preemiate all mõistetakse seda palgalisa, mis makstakse selle eest, kui tööline teatud aja pinewamalt töötab ja seeläbi rohkem saadusi valmistab. Pinewamalt töötades suuremal määral kulutatud tööjõu eest tasutakse töölisele preemiate maksmisega. Preemiate arwutamiseks on hulk mitmesuguseid erinewaid süsteeme, millest on rohkem tunnustatud: 1) määratud töö lisatasuga ehk määratud töölisest ja 2) differentsiaalsete tükitöö töötasu ehk tükisüsteem.

Määrsüsteem sisaldab neid võimalusi, millega wõib saawutada kõrgema resultaadi töölise algatuswõime ja ergutuse suhtes. Määrsüsteemi käsitlemisel on preemiate arwutamine järgmine. Töölisele on individuaalne tunnipalk kindlaks määratud ja talle antakse teha normaliseeritud tööhulk, mille walmistegemiseks tarwiline aeg on juhtkaardile märgitud. Teeb tööline tööhulga ära lühema ajaga, kui on juhtkaardile märgitud, siis saab ta oma loomuliku tunnipalgaga wõrduwa kokkuhoitud aja wäärtuse preemiaks. Kui tööline ei jõua tööhulka määratud ajaks walmis teha wõi koguni kauem teeb, siiski on temal määratud tunnipalk kindlustatud kõige selle aja jooksul, millal ta on olnud tööandja käsutuses. Tööstusettewõtte tulu selle korra juures on eelpooltähendatud tehniliste kulude wähenemine, millega käib kaasas saaduste omahinna alanemine.

Tükisüsteem on rohkem instruksiooni- line, mis näitab tööpinewuse ülemmäära-

list tasuwust ja ka neid võimalusi, mis võimaldavad vähendada tööliste sissetulekut antud töö puhul, kui ta instruksioonist kõrgemale kaldub. Tükisüsteemi käsitlemisel on preemiate arvutamine järgmine: Töölistele on individuaalne tunnipalk kindlaks määratud ja talle antakse teha normaliseeritud tööhulk, mille valmistamiseks tarviline aeg on juhtkaardile märgitud. Teeb tööline tööhulga ära lühema ajaga, kui on juhtkaardile märgitud, siis saab ta oma loomuliku tunnipalgaga võrduva kokkuhoitud aja väärtusest teatava protsendilise osa preemiaks. Kui tööline ei jõua tööhulka mõnesugustel põhjustel määratud ajaks valmis teha, siis väheneb tema loomulik tunnipalk ülekulutatud ajale vastavalt ja töölistele ei ole selle süsteemi juures tema tunnipalk kindlustatud. Tööstusettevõtte tuluks on tehniliste kulude vähenemine ja tööliste poolt kokkuhoitud aja väärtusest arvatakse preemiat ülejääva osa saaduste omahinna alandamiseks.

Peale eelpool tähendatud kahe süsteemi on veel nimetamisväärt n. n. „kolmelt progresseeruv süsteem“. Selle süsteemi juures arvutatakse töötasu kolme teguri järele. Esimene tegur on see, et tööline saab kindla tööaja eest kindla tunnipalga. Teiseks teguriks osutub see, et kui tööline juhtkaardile märgitud tööhulga määratud ajaga valmis teeb, siis saab ta sellekohase tabeli esimese jao järele arvutatud lisatasu. Kolmas tegur oleks see, et kui tööline juhtkaardile märgitud tööhulga määratud ajaga ära teeb ja seejuures valmistatawale asjale vastawa kvaliteedi annab, siis saab ta lisatasu eelpool tähendatud tabeli teise jao järele, mis esimeses jaos tähendatud lisatasust suurem.

Kaudsete ergutusvahendite suhtes töötasu näol on tähele pandud, et selles liigis kõige kasulikumaks ja ettevõtte seisukohalt kõige tasuwamaks ergutusvahendiks osutuvad tööpäewa lühendamine ja lühiajalised puhkused palgaga. Selle küsimuse kohta kirjutawad juhtimispsühholoogia tundjad järgmist: „Tööpäewa lühendamine ja lühiajaliste puhkuste võimaldamine töölistele ilma töötasu vähenemiseta mõjub rohkem ergutawalt kui teatud palgakõrgendus. Iseäranis mõjub see noortöölistele, kellel veel perekonda ei ole ja kes on kohustatud oma töötasu wanematele andma.

Puhkeajal on aga neil võimalus mõneks ajaks tööstusraioonist lahkuda ja teiste omasarnastega, kellel rohkem waba aega, wabas looduses kosutawat mõnusat tunda. Wanemad töölistes kasutawad need wabad tunnid ja päewad perekonnale ühenduses olewate elunõuete täitmiseks ja terwise kosutamiseks.

Karistuswiisid teadusliku töökorralduse juures on samad, mis traditsioonilise töökorralduse juures, s. o. 1) rahatrahwid, 2) ümberpaigutamine halvemale tööle ja 3) wallandamine. Trahwide määramisel peetakse kinni funktsioonide spetsialiseerimisel näidatud korrast ja karistusnormide käsitlemisel peetakse veel silmas, et kui ilma karistusega ei ole võimalik läbi saada, et siis määrataw karistus oleks kaswatuslik sellelt, et määrataw karistus karistatawale kaudselt tulutoowalt mõjuks. Karistuse määramisel arwestatakse süüdlase füüsilisi omadusi ja püütakse tungida karistatawa hingelisse läbielamustesse. Kõige selle juures tuleb esmajoones nõuda, et karistuse määraja on erapooletu isik ja hingeliselt tasakaalus.

Rahatrahwide määramisel tehakse mahaarwamised preemiatest kogutud palgaosast ja trahwisummad lähewad sotsiaalkindlustuse heaks, nagu haigekassale, inwaliidsuse kassale või töötute abirahaks.

Kõige tähtsamaks ja tunduamaks karistuswiisiks peetakse ümberpaigutamist halvemale tööle. Kuigi see karistuswiis ei mõju igakord ainelisest küljest töölistele, siiski on tal suur psüühiline mõju tööliste ametialastele tunnetele ja seda rohkem, mida rohkem karistataw oli oma endisel alal spetsialiseerunud.

Wallandamist käsitletakse selle töökorralduse juures kui äärmist karistuswiisi. Ei ole kuidagi soowitaw tööstusettevõtte tööprotsessiga kohanenud oskustööliste wallandada ja sellega tööõppuseks tarwilist energiakulu asjatult teha, sest et iga uue tööliste õpetamisega tuleb tööstusettevõttele lisakulu juure ja tööliste wahetamine ei jäta ka töö kvaliteedile mõju awaldamata.

* *

*

Ülalkirjeldatud kahesugusele töökorralduse laadile tuleb veel juure kolmas, mis on wahepealne traditsioonilise ja

teadusliku töökorralduse wahel. Seda töökorraldust nimetatakse ülemine-waks töökorralduseks. Ülemine-w töökorraldus on mingi segu tradit-sioonilisest ja teaduslikust töökorraldu-sest. Ülemine-wa töökorralduse juures püütakse maksta panna need normid teaduslikust töökorraldusest, mis on kõige

tulusamad tööandjatele (taylorism), kus-juures aga kõik füsioloogilised normid jäetakse kõr-wale. Seetõttu ollakse praegusel töö-stuse reorganiseerimise ajajärgul arwamisel, et ülemine-w töökorraldus kui ajutine nähtus tuleb võimalikult kiiresti kõr-waldada ja teaduslikule töökorraldu-sele ruumi anda.

Nahk ja naha tegevus.

Dr. W. Oja, Rakwere linna kooliarst.

II.

Suplemine.

Kõige armsam ja mõnusam kehaka-rasfamiswiis on küll suplemine meres, jär-wes wõi jões. Rahwa terwilise seisukorra tõstmise mõttes on suplemisel ülisuur tähtsus, mispärast ka naiskoda-nikud rohkem peaksid suplema, kui see tänini on sündinud; ainult kuupuhastuse ajal ei tule supelda.

Suplemise juures awaldab peale wee-ärrituse terwendawat ja kosutawat mõju wiibimine wärskes, hapnikurikkas ja puhtas õhus päikese kiirte all.

Kõik, mis eel-pool külmawee-ga keha karastamise protseduuride mõjust on öeldud, maksab ka suplemise kohta; peab ainult tähendama, et suplemise juures wee ärrituse jõud suurem on, kui teiste weega karastamiswiiside juures; sellega ka naha reaktsioon suurem.

Ka suplemise juures peab põhimõttest kinni pidama, et peale suplemist peab mõnus wärskendaw soojustunne järele jääma, aga mitte külmawärin.

Mereõhu ja meres suplemise mõju.

Mere mõju isiku peale algab juba mereranda ilmumise silmapilgust. Mere-õhk on tolmust, haigusi sünnitajatest idu-dest ja kõiksuguste kahjulikkude wälja-auramise gaasidest puhas. Mereõhus on rohkem hapnikku (osooni) kui maaõhus, mille sissehingamise tagajärjel hapnemis-protsessid kiirendatud saawad, — ühe sõnaga, ainete wahetus edeneb jõudsasti, keha tegevus muutub elawamaks. Mere-õhk sisaldab wäiksel määdul jooti ja soola. Niiskuse protsent on mereõhus maaõhust suurem, tema päewa ja öö temperatuuri wõnkumine wähem, mis-pärast mereõhk nina, kurgu ja kopsude ilanahkade peale pehmen-dawalt ja ter-wendawalt mõjub, kuna kuiwamaa niiske

õhk kahjulikult mõjub terwise peale, sest maa niiskes õhus sünniwad mäda-nemise ja kõdunemise protsesside tõttu terwisele kahjulikud gaasid.

Mereweel on iseäralik lõhn, mis ole-neb broomist, joodist ja mereweel taimestikust. Mereweel maik on kibe-soolane; tema tihedus suurem kui maaweel. Merelima teeb mereweel pehme, mere-wees olewad soolad, taimestik ja mere pisielukad mõjuwad ärritawalt ja kosuta-walt naha peale. Mereweel ja õhu tem-peratuuri wõnkumised on wäikesed. Kõik need mereweel ja -õhu omadused on wäärtuslikud keha karastamise ja terwe-nemise suhtes.

Alguses, kui mereõhuga weel harju-nud ei ole, tuleb soojemalt riietuda ja ei tohi paaril esimesel päewal kaua tuule käes seista. Isikutele, kes kannatawad raskema parandamata südame- ja were-soonte haiguse all, ei ole soowitaw mere-rannas wiibimine, sest mererannas wiibi-mine kiirustab kehategevust, sunnib südant rohkem töö-tama, mis haigele südamele kasulik pole.

Tiisikushaiged, kes juba werewoolu all kannatanud ja kellel palju rõga tuleb, peaks männipuu metsades wiibima, aga mitte mererannas.

Üldiselt peab tähendama, et liig jõue-tutele haigetele, wanadele ja wäga nõrka-dele lastele mererannas wiibimine kasu-lik pole. Terwete laste peale mõjub mereõhk suurepäraselt, iseäranis anda-des, kus õhk soojem ja tuultest kaitstud.

Mereweel supeldes ilmub naha reakt-sioon rutem, kui supeldes jär-wes wõi jões.

Suplemise juures, olgu see mercs, jär-wes wõi jões, tuleb järgmist tähelepanna:

Suplema ei maksa iialgi minna, kui keha külm on; kui keha külm on, siis peab enne wette minekut jalutama, et soojust saada. On keha liig soe, wäga

higine, siis peab keha enne wette minekut wähe jahutama. Täie kõhuga ja ka täitsa tühja kõhuga ei maksa supelda. Wette minnes peab enne kaenlaalused, südamekoht, rinna ja pea märjaks tegema, et närwide wapustust ära hoida. Wäga tundelikud inimesed wõiwad enne wette minekut keha flanellist riidetükiga hõõruda, (kui wõimalik odekoloniga märjaks tehtud), et nahka reaktsioonile ette walmistada.

Täie kõhuga suplema minna ei wõi. Peale söömist tuleb umbes 2 tundi oodata. Täie kõhuga supeldes wõib wäga kergesti oksendamine tulla, sest et wesi kõhu peale pressib, mille tagajärjel ka südamel raskem on töötada. Ujudes oksendamise ajal wõib okse kergesti hingetorusse sattuda ja seisukord wee peal muutub kriitiliseks.

Kõige parem aeg suplemiseks oleks kella 10–12 enne lõunat. Kes aga peale lõunat suplema läheb, wõiks seda 5–6 ajal teha, umbes 3 tundi peale lõunasöömist.

Terwetele ja tublidele isikutele on hommikupoolne suplemine kasulik, wesi on siis külmem ja wastawalt ka ärritus suurem ning naha reaktsioon tugewam.

Wette minnes peaks keha ruttu kõik üleni märjaks tegema, et esimene külmatus ruttu kaoks ja reaktsioon ruttu algaks. Suplemise ajal on kasulik ka pead mitu korda wee alla kasta, selle tõttu saawad silmanägemise, kuulmise ja haistmise ergud (närwid) karastatud.

Ägeda päikese ajal tuleks tihemini pead wee alla kasta, mis päikese kiirte mõju wähendab ja liig werewoolu peajudesse hoiab. Õlekübarat suplemise juures wõiks ainult need tarwitada, kellel sagedane peawalu.

Naisterahwal suplemise juures õhukindla peakatte kandmine pole soovitatav, sest see takistab soojuse wäljaauramist. Merewesi ei ole kahjulik juukstele ja ei muuda juukste wärwi ega läiget, nagu mõned arwawad. Peale suplemist tulewad juuksed tublisti kuiwaks pigistada, õhukese rätikuga pea katta, mitte aga juukseid palmida.

Esimesel päewal supeldes kastku keha ruttu 2–3 korda wette ja peale selle tuldagu kohe wälja, sest muidu wõiwad peawalud sündida ja wäsimuse tunne tekkida.

Keskmine suplemise aeg tuurigu 5–15

min., ainult harjunud ja tugewad inimesed wõiwad wees kahjuta ½ tundi wiibida. Peale suplemist tuleb nahka üleni pehme rätikuga hõõruda ja kuiwatada.

Märja ihu peale riideid selga tõmmata on kahjulik. Peale riietumist tuleb jalu- tada, kuni mõnus soojustunne ilmub.

Enam kui kord päewas supelda pole kasulik, ainult wäga kuumaga wõiks paar korda päewas supelda.

Lastele alla 5 a. tuleks suplemine keelata.

Nõrgad ja haiglased isikud peaks arstilt nõu küsima, kas suplemine neile lubatud. Supeldes tuleb tublisti keha- liigutusi teha.

Hommikune dusch.

Kui kaua keegi wees wõib wiibida, oleneb täitsa tema keha omadustest, kuidas tema keha nahk reageerib, siiski 15 min. on küllalt.

Külmawee ärritus wette minnes paneb alguses keha wähe wärisema. Weresooned tõmbuwad alguses endid kokku, werd sisemistesse kehaosadesse juhtides. Peale selle hakkab süda kõwemini töö- tama ja pressib omakord werd nahasse nii, et nahk punaseks läheb ja supleja wees olles mõnusust tunneb. Sellel mõnutundmisel on oma piir. Läheb nahk siniseks ja ilmub teistkordne külma-

wärin, siis peab kohe weest wälja tulema, keha tublisti hõõrudes kuiwatama ja niikaua jalutama, kuni soojustunne tagasi tuleb. Kes suplemise juures mõnust ei tunne ja kelle nahk ei reageeri, see jätku parem suplemine järele ja tehku algust kohe wärskeõhu wannidega; alles pärastpoole, kui nahk reageerimise wõimaluse omandanud, võib etteaatlikult suplemisega uuesti alata.

Nii siis peaaasi suplemise juures on, et peale suplemist peab isik mõnusat, kosutawat tunnet tundma. Liialduste eest tuleb hoida. Harilik nähtus on, et suplejatel elurõõm tõuseb ja tööhimu kaswab.

Lühidalt kokkuwõttes võib öelda, et mitmesugune füsioloogiline wee mõju oleneb sellest, kui suur on wee temperatuur, missugune wee tarwitamiswiis ja kui kaua wee protseduur kestab.

Külmawee protseduuri juures, kui selle juures veel energiliselt nahka hõõrutakse, ilmub reaktsioon rutem ja täielikumalt siis, kui protseduuri wältus lühikest aega tuurib, mille tagajärjel mõnus enesetunne ilmub.

Selle saawutamiseks peawad nõrgad ja kahwatud oma keha tingimata enne külma wõi jaheda wee protseduuri tarwitamist soojendada, kas soojawee üle kallamisega, duschi wõi wõimlemise abil.

Jahedad, külmad ja kuumad wee protseduurid edendawad ainetewahetust, kuna leige wee mõju ainete wahetuse ja wereringwoolu peale wäike on.

Wäga külmad ja pikaajalised wee protseduurid mõjuwad lihaste peale nõrgendawalt, kuna jahedad selle wastu lihaste tegewust tõstawad. Ka lühikeseajalised kuumad (jaapani) wannid tõstawad lihaste tegewust, iseäranis siis, kui sellele järgneb külmawee üle kallamine.

Külma ärritus mõjub südame peale esiteks kiirendawalt, pärastpoole waigistawalt. Soojawee wannid mõjuwad südame peale kohe waigistawalt. Kuumawee wannid tõstawad pulsilöövide arwu ja koormawad südant suurema tööga. Need, kellel nõrk süda, peawad etteaatlikud olema.

Jaheda ja külma wee mõju tagajärjel urineerib inimene rohkem. Pikaajalise külma wee mõju tagajärjel ilmub urinis tihti munawalge.

Õhk ja õhuwannid.

Õhu koosseis: hapnikku — 20,7%, lämmastikku — 78%, süsihapugaasi — 0,03% ja weauru umbes — 1%.

Peale selle sisaldab õhk wäiksel määral argooni, neooni ja muid gaase.

Sissehingates omandab inimene õhust hapnikku ja hingab wälja süsihapugaasi.

Kopsude abil omandab weri õhust hapnikku. Wereringwooluga juhifakse hapnik iga inimese kehas olewa raku juure. Hapniku waral sünniwad rakkudes tähtsad hapnemisprotsessid, mille tagajärjel erineb süsihapugaas ja weaur, mis omakord jälle wereringwoolu abil kopsudesse juhifakse ja wälja hingatakse. Rohelised taimed omakorda omandawad õhust süsihapugaasi ja hingawad hapnikku wälja. Sellega on seletataw, et õhus gaaside protsent ei muutu. Meie maakera ümbritseb õhk (maakera külgetõmbamise jõud). Ülemised õhukihid rõhuwad alumiste õhukihtide peale, mis pärast õhurõhumine maapinnal suurem kui kõrgel õhus. Kõik see awaldab mõju meie organismile.

Teaduslikud uurimised näitawad, et kõrgetel mägedel wiibides, kus õhurõhumine wäiksem, suureneb punaste weriblede arw, millel suur tähtsus on paljude haiguste parandamise suhtes.

Õhu niiskus.

Õhk sisaldab alati weauru, kord rohkem, teinekord wähemal määral, mis aastaegade järele kõigub, samuti kõigub ka õhu temperatuur.

Niiskes ja külmast õhus hakkab inimene ruttu külmetama, sest niiske õhk annab soojust kiiremini edasi kui kuiw õhk, mille tagajärjel tihti külmetamishai-gused tekkiwad.

Õhu termiline mõju.

Õhu termiline ärritus ühes päikese walgusega mõjub wererõhumise, wereringwoolu ja hingamise peale.

Jahedas õhus wiibides tõmbuwad alguses naha weresooned kokku — weri walgub sisemistesse kehaosadesse; peale selle laienuwad naha weresooned ja nahk läheb punaseks.

Tuiksoone löök muutub harwemaks, wererõhumine tõuseb südame energilise tegewuse tagajärjel. Sisse- ja wäljahingamiste arw wäheneb, hingamine muutub sügawamaks, kopsude kokkutõmbamine

ja laienemine suureneb, hingamise akti paraneb. Niisugust soovitawat tagajärge võime saavutada õhuwannide abil, mida küll kõige paremaks keha karastamisviisiks tuleb lugeda.

Õhuwannide ärrituse mõju on täitsa sarnane wee ärrituse mõjule, selle wahega, et õhuwannid palju pehmemalt mõjuvad ja nende mõju keha peale ei awaldu nii järsuna kui see wee juures sünnib, sest õhk annab umbes 25 korda halwemini soojust edasi, sel põhjusel võib küll kinnitada, et õhuwannide wõtmine on väga kasulik mitte ainult tugewatele täiskaswanud isikutele, waid õhuwannide wõtmine on ka nõrkadele, iseäranis lastele väga soowitaw keha karastamiswiis. Peab tähendama, et õhuwannide wõtmine on kergesti igalpool läbiwiidaw ja ei nõua kulusid. Nagu kala wees elab, nii elab inimene õhus. On wesi sogane, teda wähe ja sisaldab eneses kahjulikke aineid, siis jääb kala kasw kängu wõi ta sureb.

Samuti on puhas, wärske hapnikurikas õhk inimesele tarwilik.

Wäikeses õhuwaeses ruumis, iseäranis seal, kus palju inimesi elab, wäheneb hapnik ja suureneb süsihapugaas, mis inimese terwise peale kui mürk mõjub, sellepärast peab iseäranis wäikestes korterites tihti tubade tuulutamist ette wõtma, mida aga kahjuks mitte ei tehta, kartes külma sissetungimist. Halwas õhus tunneb inimene ennem külma, kui puhtas õhus, olgugi puhta õhu soojus mõne kraadi wõrra wähem.

Õhuwannid.

Aastaaeg, geograafiline asend, isiku keha omadused ja harjumus määravad õhuwannide wõtmise wiisi, kui ka nende wältuse ära. Wäljas wärskes õhus tuleb õhuwannide wõtmisega algust teha soojal ajal, selleks tuleks aegsasti toas õhuwanni wõtmisega ennast ette walmistada. Alguses kinnises ruumis; pärastpoole toas, kui aken lahti on. 10 min. jooksul enne magama minekut tuleb ihualasti kergeid kehaharjutusi teha, wõib ka hommikul kohe peale ülestõusmist seda teha. Toa õhusoojus olgu 12–15° R. Selle juures tunneb õhuwannide wõtja pea alati iseäralikku wärskendawat mõnust. Ühekordsel külmawärina ilmulisel ei ole tähtsust, märkab aga isik, et külmawärin pikemat aega tuurib ja

lahkuda ei taha, siis on tarwilik kohe riietuda ja liigutusi teha, kuni soojustunne ilmub, ehk kohe sooja teki alla minna. Ka wäikesed lapsed wõiwad toas õhuwanne wõtta, millest nemad kõige suuremat lõbu tunnewad, kui ihualasti toas jooksta saawad. Tähele tuleks ainult seda panna, et see protseduur liig kaudu ei tuuri, mille tagajärjel jäädaw külmawärin tekkida wõib. Laste juures toas õhuwannide wõtmise wältus wõiks wähe lühem olla, kui täiskaswanute juures. Peale selle tuleb lapsi sooja teki alla panna. Õhuwanne toas wõib terve aasta wältusel wõtta. Kasulik on igapäewane õhuwannide wõtmine, kui aastas puhkuse ajal mõne nädala jooksul keha karastamine, olgu see weega ehk õhuga. Harilikult lühikese puhkuse wältel kehakarastamisega liialdatakse.

Ideaaliks peab olema õhuwannide wõtmine wäljas, wärskes õhus. Õhuwannide wõtmiseks tuleb kuiw ja tuule eest kaitstud koht walida. Kes õhuwanni wõtmisega harjunud, see wõib ka talwel wäljas wärskes õhus õhuwanne wõtta, aga mitte kauam kui 10 min., sest külma õhu ärritus on talwel suur. Ühekordsel lühikesel külmawärinal ei ole tähtsust. Tuurib aga külmawärin pikemat aega ehk kordub, siis peab kohe riietuma ja tublisti kehaliigutusi tegema, kuni soojustunne tagasi tuleb.

Kewadel, kui temperatuur 16–20° R on, wõib igaüks wärskes õhus wanni wõtmisega algust teha. Alguses tuurigu õhuwannide wõtmise aeg 10–30 min.; pärastpoole wõib aega kuni 2 tundi pikendada. Ka lastele ja werewaestele on õhuwannide wõtmine soojal ajal wärskes õhus kasulik; see tõstab nende naha reaktsiooni ja enesetunnet. Nõrgad wõtku wanne keskpäewa ajal umbes kella 11–1 enne lõunat. Kui juba harjunud, siis juba hommikul kella 7–9 ja õhtu poole kella 5–7. Sügise poole, kui õhk külmem, tuleb wanne wõtmise aega lühendada. Ka õhuwannide doseerimist määrab isiku reaktsiooni omadus ära. Suwel kuuma päikese ajal on õhuwanni wõtmine wilus parem, soowitaw okaspuu metsas. Pikaajalise päikese käes lamamise eest tuleb hoida. Õhuwannide wõtmise ajal on wõimlemise harjutused väga kohased. Kõike kokku wõltes peab ütleva, et õhuwannide wõtmine

wärskes õhus kõige parem keha karastamiswiis on, mille abil energia suureneb, elurõõm ja tahtmine töö järele tõuseb. Seda kosutawat ja karastawat õhuvannide mõju peaks iseäranis linnarahwas silmaspidama, sest tema kannatab palju rohkem kultuuri warjukülgede mõjude all (alkohol, würtsitud söögid, pöörane suguelu, kõdistawad kinopildid, uneta ööd j. n. e.).

Kes tahab õnnelik olla, see läheneagu loodusele.

Päikese kiired ja päikese wannid.

Päikese walgust wajame samuti kui toitu ja õhku. Walgus teeb wõimalikuks ümbrust näha. Päikese kiirtel on jõud sünnitada füüsilisi, bioloogilisi ja keemilisi muudatusi. Ainult päikese kiirte mõjul on taimestiku tekkimine wõimalik. Iseäranis rohelised taimed imewad enesesse päikese kiirte energiat, millede söömiseiga omakord loomad ja inimesed päikese kiirte energiat sisse wõtawad.

Walguse (päikese) kiired jagatakse harilikult 3 järku:

- 1) Soojuse kiired, mille hulka kuuluwad punased, orange ja ultrapunased.
- 2) Keemilised kiired – sinised, indigo, violett ja ultraviolett.
- 3) Walguse kiired – kollased, rohelised.

Wõimalik, et päikese walgus weel teisi kiiri sisaldab, mida meie praegu weel ei tunne.

Igal kiirel on omasugune mõju elawa olewuse peale, mis peajasjalikult tema laine pikkusest oleneb.

Näiteks: kartul, mis pimedas keldris kaswab, ajab wälja ainult jõuetuid wesiwõsusid, mis surmale pühendatud, sest temal puudus päikese kiirte energia. Sama lugu on ka inimesega, kes päikese kiirte mõju maitsta ei wõi. Elundid, mis päikese kiirtega otsekohe kokkupuuduwad, on nahk ja silm. Elavad naharakud imewad walguse energiat, nende protoplasmas keemilisi, füsioloogilisi ja bioloogilisi nähtusi sünnitades.

Satub nahk järsku pikema aja jooksul heleda päikese kiirte mõju alla, siis wastab organism reaktsioonile põletisega; nahas tulewad nähtawale põletiku tunnemärgid: nahk paistetak, walutab, läheb punaseks, weresooned laienewad, weresoontesse kogub rohkem werd, läbi weresoonte seinte ühes weremahla-

tungiwad ka walged ja mõned punased werelibled ja naha pinnale ilmuwad willikesed.

Kaob aga walguse ärritus, siis kaowad mõne päewa jooksul ülewalpool nimetatud nähtused. Rikutud rakkude asemele ilmuwad uued rakud, nahk omandab endise seisukorra, ainult selle wahega, et nahas on pruunikate pigmenti terakeste arw suurenenud ja selle tagajärjel on nahk pruunimaks muutunud. Mõjub aga walgus aegamööda naha peale, siis jääb äge reaktsiooniline põletik ära, ainult nahk läheb pruunimaks.

Nahas sündinud pigment (pruun nahk) ei lase kõiki päikese kiiriläbi, nagu ultraviolett ja ultrapunaseid.

Kiirte mõju uurimine organismi peale ei ole weel kaugeltki lõpetatud.

Schlapfer oma katsetega on selgeks teinud, et weri, mida päikese kiired on walgustanud, mõjub pimedas fotograafilise plate peale, – weri on muutunud fotoaktiivseks, kuna seda teise weriga mitte ei sünni.

Punaste werelibled arw, kui ka hämoglobiini kogusuurus tõuseb päikese kiirte mõjul, mis sellega seletataw, et kiirtest walgustatud weri ärritawalt kondiüdi peale mõjub ja teda suuremale (intensiivsemale) tegewusele ergutab. Kondiüdis paljunewad punased werelibled. Igaüks meist on päikese mõju tunda saanud, kuidas päikese walgus teda rõõmsaks teeb ja tööhimu tõuseb, kuidas linnud päikese paistel laulma hakkawad, putukad elawale tegewusele ergutab ja taimedele wärske wärwirikka wäljanagemise annab, nii et lust on waadata, kuidas elu täiel jõul awaldub. On aga päikese kiirte mõju liig suur, siis mõjub see organismi peale wäsitawalt, mitte kosutawalt ja mõnikord kahjulikultki. Päikesekiired parandawad palju haigusi, edendawad ainete wahetust ja hapniku omandamist, äratawad isu ja mõjuwad rõõmustawalt inimese psüühika peale.

Wanasõna ütleb: Kuhu päikest sisse ei lasta, sinna ilmub arst.

Päikesewannid.

Päikesewanne ei wõi wõtta mitte kohe peale söömist, ei ka täitsa tühja kõhuga. Päikesewanne tuleb waikselt kohas, wärskes õhus wõtta. Päikesewannid wõtja lamab kas puupingil, mis

maast 1 meeter kõrgel või õlgkõrgel, mis villase tekiga kaetud. Pea olgu kõrgemal õlekoti peal ja kaetud laiaäärelise õlekaabuga. Suwel päikesewannide wõtmiseks on hommikupoolne aeg kohane. Külmemal ajal tuleb päikesewanne siis wõtta, kui päikese mõju kõige suurem. Päikesewannide wõtmise aeg võib kesta 15 min. — 1 tunnini, keskmiselt 30—45 min. Alguses ainult 5—10 min.; päewpäewalt võib aega pikendada. Wanniwõtja peab iga 5 min. järele keerama nii, et iga kehaosa ühewõrra päikest saaks. Soowitaw enne päikesewannide wõtmist arsti käest nõu küsida, sest et mõnede orgaanide haiguste juures päikesewannide wõtmisega väga ettewaatlik peab olema, nagu tiisikushaiged, kellel juba werewool on olnud või selleks kalduwus. Peale päikesewanni wõtmist peab keha alguses 28°—25° C weega üle kallama, pärastpoole võib weesoojust kuni 15° C vähendada. Selleks oleks kohane kaks walamiskannu tarwitada: ühes olgu wesi 28°—25° C, teises 20°—15° C. Ülekallamist tuleb ruttu toimetada ja üle terve keha. Nõrgemad ja tundelikud inimesed wõiwad leige weega ruttu keha pesta — siis ennast ruttu kuiwatada, wähe jalutada ja tarberkorral toas puhata. Wäsimustunne kaob, ühe juures kestab see kauem, kui teise juures. Päikesewannide juures tuleb liialdustest hoida, sest wastasel korral wõiwad tagajärjed kurwad olla. Liigpäikesekiirte mõju all kannatawad punased werelibled. Päikesewannide wõtmise

juures peab tähelepanema, kuidas päikesekiired ühe või teise juures südame tegevuse ja hingamise peale mõjuwad. Isiku üldtunne ei tohi mitte halb olla. Päikesewannide ärrituse doseerimine ei ole kerge. Ei ole soowitaw, et lapsed, isäraniis wäiksed, terve päew järelwaatamata kuumale heledale päikese all ümber jooksewad. Ei pruugi liig kartlik olla ka päikesewannide wõtmisega, on nahk juba pruun, pigmenteeritud, siis on ka keha kahjulikkude kiirte mõju eest kaitsitud. Kelle nahk ei pigmenteeru, see peab ettewaatlik olema.

Soowib isik, et tema terve oleks ja tööst rõõmu tunneks, siis peab tema loodusele lähenema, oma keha karastama wärske õhu, wee, päikese kiirte ja spordi abil.

Tahab riik, et tema kodanikud terwed, elurõõmsad ja tööarmastajad oleksid, siis peab riik kõige suuremat rõhku panema keha karastamise lewitamise peale. Sanatooriumide ja kulukate nõuandepunktide asutamisega ei saa tõsta rahwa tööwõimet ja rahwa tõu wäärtust.

Loodusele lähemale!

Tarwitatud kirjandus.

1. Техника гидро- и термотерапии, проф. Dr. H. Rieder.
2. Technik und Methodik der Hydro- und Thermotherapie, Dr. J. Marcuse.
3. Luft- und Sonnenbäder, Dr. J. Marcuse.
4. Die Sonnen-Freiluftbehandlung, Dr. med. M. Backer.
5. Реальная энциклопедия мед. наук, проф. Eulenburg, проф. Афанасьевъ.
6. Nahk, prof. Paldrock, ja — teised autorid.

Alkohol ja toitmine.

Dr. T. Halin.

Üks neist ülesandeist, mis riikide peal peaks lasuma, on sõjaolu es lagastatud rahwa terwise parandamine ja tõstmine.

Terwis oleneb kõigepealt ka toitmisest.

Ef toitlusolud paraneksid, selleks peawad paranema tööliste palgaolud.

Kuid toitlusolusid halwendab ka alkoholism, mis kiirelt ja laialt on lewinenud. Joowastawate jookide peale kulutatakse osa sellest wähesest sissetulekust, mida tarwis oleks toitmiseks.

Joomine waesemate kihtide keskel sünnib toidu arwel.

Toitlusolud on siin alati olnud halwemad, kui Lääne-Euroopas. Inglise töö-

line tarwitab sokoladi ja maiustuste peale palju enam kui alkoholile. Aga suhkur on väga tarwilik füüsilist tööd tegewale inimesele, suurendades ta organismi energiat, tuues wärskest ja erksust, tõstes enesetunnet.

Ka piim on heaks jõuallikaks, andes rohkesti sooja.

Teisiti mõjub alkohol.

Tõsi, ka alkohol annab julgust ja jõudu, kuid ainult — lühikeseks ajaks: alkohol, põledes organismis, põletab ja häwitab ka kudet, häwitab ta alus- ja põhijõudu.

Suhkur on kasulik nii puhtal kujul,

aga ka kompvekkides, maiustustes, marjakeedistes jne.

Rahwa keskel on laialdane arwamine, et maiustused on – laste asi. See pole õige.

Mõnes Euroopa riigis peawad töölistel paremaks hommikueineks leiba ja tükk sokoladi.

Parem on seda raha, mis kulutatatakse alkoholistele jookidele, anda maiustuste ostmiseks: see tõstaks jõudu ja parandaks terwist.

On tähelepandud, et mida vähem inimene sööb sooja toitu, seda enam on tal kalduwusi alkoholi järele. Soe toit inimese organismile on tingimata tarwilik.

Alkohol on mürk, aga mitte toiduaine.

Alkoholism – kultuuriwastane nähtus.

Rahwa kultuuri ja tööliklassi enesetunde tõusuga – suletakse tee alkoholismi lewinemisele. Ja see on tarwilik ka – rahwa terwise tõstmiseks.

Haigekassade summade paigutamisest.

L. Rewolt.

Haigekassade ühispanga asutamise küsimus on haigekassade tegelaste keskel päewakorraks kerkinud.

Tööstusl. töö sead. § 339 järgi mahutatakse haigekassa summad, mis hädaliste jookswate wäljaminekute katmiseks ei ole määratud: 1) riiklistesse ja walitsuse poolt kindlustatud protsentpaberitesse, põllupankade pantkirjadesse, linnade krediitseltside ja linna laenude obligatsioonidesse, kusjuures kinnituskogul õigus on näidata, missuguseid krediitseltside ja linna laenude obligatioone on lubatud omandada, ja 2) hoiule ja jookswale arwele: Riigipanka, Riigi hoiukassadesse ja erakrediitasutustesse, wiimasel juhtumisel töö-hoolekandeministri äranäitamise järele kokkuleppel rahaministriga.

Kinnituskogukogu otsusega 14. XI. 1924. a. on haigekassadel lubatud oma kapitale paigutada Eesti hüpoteegipanga pantlehtedesse.

Seni hoiti haigekassade summad peamiselt Eesti Pangas. Selle panga ümberkorraldamise tagajärjel tuleb haigekassadel oma raha wiia pankadesse, kus

protsente saawad. Riigi hoiukassa praegusel kujul pole see koht, kus haigekassal oleks wõimalik raha hoida. Erapankadega on haigekassadel juba sekeldusi olnud: nii oli Kohtla-Järwe haigekassal küllalt suur summa Harju pangas sel ajal, kui see pankrotti jäi.

Haigekassad peawad wõima oma tagawarasid nii paigutada, et need kindlas kohas oleksid ja wõimalikult suuremat protsenti kannaksid.

Töö-hoolekandeministeriumi ülesanne oleks wastawad pangad ära märkida.

Haigekassade sissetulekud on aastas umbes 120 miljoni marka. 5–10% läheb iga aasta tagawara kapitali, peale selle aasta ülejäägid. Tagawara kapital peab wastama kahe wiimase aruande-aasta wäljaminekute summale. Seega peaks haigekassade üldine tagawarakapital olema üle 200 miljoni marga. See on meie oludes wõrdlemisi suur summa. Ja haigekassade tegelastel on küllalt põhjust kaaluda: kas ei tuleks ellu kutsuda haigekassade ühispank, kust siis rasketel aegadel haigekassad wõiksid ka laenu saada. Seni on pidanud nad laenama üksteiselt.

Ühekordse toetuse saamiseks tööliste ja kinnitusühisuse wahel sõlmitawatest lepingutest.

Missuguses korras tulewad tühistada kinnitusühisuse ja töö-õnnetuse läbi wigasaanud tööliste wahel ühekordse toetuse wäljamaksmise kohta sõlmitud lepingud, kui nende lepingute alusel wigasaanule maksetud on vähem kui 10 aasta pension?

Kinnituskogukogu on seletanud, et tööstusliku töö seaduse § 406 põhjal kinni-

tusühisuse ja töö-õnnetuse läbi wigasaanud tööliste wahel kinnituskahjutasu ühekordse

toetusena wäljamaksmise asjus sõlmitawad lepingud peawad wastama tähendatud § 406 täpsetele nõuetele, s. t. pensioni asemel wäljamaksetaw ühekordne toetus peab wastama 10 aasta pensioni summale. Kõik teised kokkulepped, mis sõlmitud wäheama summa peale, näit. 5, 6, 7 jne. aasta pensioni summa suures, on seaduswastased ja tulewad lugeda maswusetaks.

Loomulikult ei hakka kinnitusühisuse ise omi seisukohti ja otsusi muutma. Tuleks küll esimeses joones muidugi kinnitusühisuse poole pöörata, kuid kui see tagajärgi ei anna, jääb waid üle kohtu poole pöörata, nõudes tsiwiilkohtupidamise korras kinnitusühisuse ja wigasaanu wahelise kokkuleppe kui seaduswastase tühistamist. On arwata, et sel puhul kinnitusühisus ka omalt poolt nõudmisega esineb ja wäljamaksetud toetuse tagasimaksmist nõuab. See on muidugi

protsessi wormiline külg, sest arusaadawalt ei mõista kohus wigasaanult kinnitusühisuse kasuks mingit summat wälja, waid ta arwestab kättesaadud summa teatud arwu aastate peale (s. o. selle järele, mitme aasta pension kätte saadud) ja kohustab kinnitusühisust peale seda tähtaega igaaastast pensioni edasi maksma.

See on arwataw ja loomulik asjakäik, kui protsessi wormiliselt õieti ajada, milleks kasutada tuleks juristi abi.

Lõpuks olgu tähendatud, et kuigi kinnitusnõukogu seletus ilmus alles 1927. a. lõpul, see seletus ikkagi maksew on ka enne 1927. a. sõlmitud lepingute kohta, sest k. nõukogu seletus ei ole mitte seadus ega määrus, mis tagasipöörawat jõudu ei oma, waid ta konstateerib ainult seaduse mõtet, mis maksew oli ja on seaduse enda maksmahakkamise ajast peale.

Haigekassade ja kinnitusühisuse wahekord.

Eesti Tööliste Kinnitusühisus ei täida oma kohustusi.

Eestimaa Haigekassade Liit on saatnud tööhoolekandeministeeriumile järgmise märgukirja:

Haigekassade ja Eesti Tööliste Kinnitusühisuse wahekord on juba aastaid soowida jäänud. Kuid möödunud aasta septembrikuust on olukord kujunenud, mis igasugused piirid ületab ja kauem kesta ei wõi. E. T. Kinnitusühisus ei arwesta enam ainult haigekassadega, waid loeb ennast kõrgemaks asutuseks kui ministeerium, Kinnitusametid ja Kinnitusnõukogu, kellede otsused, seletused ja määrused järjekindlalt tähelnemata jäefakse

Teatawasti tegutsewad haigekassad põhikirja alusel, mis Eestis makswa 188st. 188 seadusega kooskõlas ja wastawa Kinnitusameti poolt kinnitatud.

Toetusrahad, arsttahi ja kogu haigekassade tegewuse piirid määratakse kindlaks haigekassade wolinikkude peakoosolekute poolt. Peakoosolekute otsused saadetakse wastawale Kinnitusametile, kes need läbi waatab seaduse ja põhikirja wastased otsused tühistab (§§ 362—371).

Tõöst. 188 sead. on Kinnitusametile laialdased wolitused antud haigekassade tegewuse järewalweks, samuti õigused haigekassade korrale kutsumiseks. On ettenähtud wõimalus isegi haigekassa juhatusse tegandamiseks, missugust õigust ka kasutamata ei ole jätetud.

Mispärast ei ole 188liste kinnitusühisused samasuguse järewalwe alla seatud? Mispärast ei ole järewalwe asutustele wõimalus jätetud ka kinnitusühisusi korrale kutsuma ja neid sundida oma kohustusi seaduse piirides täitma? Kui omal ajal Tallinna Ühise Haigekassa juhatus tagandati, ilma et seadust täpselt oleks silmaspeetud, miks ei

astu järewalwe asutused E. T. Kinnitusühisuse korrale kutsumiseks energilisi samme?

Tegelik elu näitab, et see hädatarwilik on, nagu allpool ettefoodust selgub.

E. T. Kinnitusühisus hakkas m. a. septembrikuul 188st. 188 s. peale põhjendades seletama, et haigekassadel ei ole õigust tööõnnetusjuhustel toetusraha teistsugusel määral maksta kui harilikudel haigusjuhustel. Ilma wastawa seletuse äraoofamata Kinnitusnõukogult, jäefi haigekassade poolt wäljamakstud pühade ja pühapäewade toetusrahad haigekassadele tagasimaksmata — omawoliliselt, selle peale waatamata, kas haigekassa harilikudel haigusjuhustel pühade eest toetusraha makseb wõi mitte, mille tagajärjel mõnedes haigekassades (Tartu) 188 juures wigasaanud kassaliikmed halwemasse seisukorda on asetatud kui harilikud haiged.

Kinnitusnõukogu 13. jaanuaril s. a. seletas, et haigekassad on õieti ja seaduspäraselt talitanud, otsustades ja makstes tööõnnetusjuhustel toetusraha pühade ja pühapäewade eest, kuigi nad haigusjuhustel nimetatud päewade eest toetusraha ei maksa.

Loomulikult oleks kinnitusühisused kohustatud nüüd wastawat järeldust sellest tegema ja kinnipeetud summad haigekassadele tagasi maksma. Kinnitusühisus toimib aga wastuoksa. Tartu Üldhaigekassa poolt detsembrikuul m. a. wäljamakstud tööõnnetuse abiraha arwest, mis ühisuse poolt 3. weebbruaril s. a. tasufud, on jälle pühade ja pühapäewade toetusrahad mahaarwatud ja 36 kr. 87 senti tasumata jäetud — rääkimata eelmistest saadaolewatest summadest. Kinnitusnõukogu autoriteetne seletus ei leia E. Tööliste Kinnitusühisuse poolt tunnustamist.

Kinnitusnõukogu otsuse järele 14. nov. 1924. a. („R. T.“ nr. 143) on Kinnitusühisus kohustatud haigekassade poolt esitatud toetusrahade arve järele summad ära tasuma kuu lõpuks. E. Töölised Kinnitusühisus aga tähtpäewast kinni ei pea ja öitendab arwed, millal meelde tuleb.

Sarnasel wiisil peetakse haigekassadelt üleriigi kokku õige suured summad kinni ja teenitakse wõõra raha pealt protsenta, kuna haigekassad kannawad rahapuuduse all.

Kinnitusnõukogu seletuse järele 20. weebr. 1926. a. on kassaliikmel õigus, kui haigekassa poolt antaw arstiabi teda ei rahulda, tödõnnetuse läbi tekkinud haigust rawitseda oimal kulul ja Kinnitusühisus on kohustatud need kulud kassaliikme nõudmisel wälja maksma, mis täitmist aga ei leia. Sellega sunnitakse töölist kohtu poole pöörama, muidugi teadmises, et tööline, kes haige olnud ja kulusi kannud, kinnitusühisusega kohut käia ei jaksa.

Kinnitusnõukogu III osakonna poolt 8. detsembril 1925. a. ja „Riigi Teat.“ nr. 13, 1926. a. wäljakuulutatud E. T. Kinnitusühisuse kinnituskasu tariifide juure lisatud seletuses on öeldud, et tariifi määrad on niiviisi wälja arwatud, et need muu seas wõimaldaks ka haigemajades ning ortopeediliste rawimiskulude tasumist. Kuid E. T. Kinnitusühisus loobus neist kohustustest juba kolm aastat tagasi, selle peale waalamata, et maksusi saab selleks otstarbeks, missugune teguwiis sugugi õiglane ei ole.

Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse Walitsus oli sunnitud 7. nov. 1927. a. Kinnitusnõukogult autoriteetset seletust paluma tööst. tödõ seaduse § 406 käsitamise kohta, et piiri panna E. T. Kinnitusühisuse seaduswasfalese tegewusele tähend. § alal. Kinnitusnõukogu üldkoosolek tähendatud päewal tunnistas Kinnitusühisuse teguwiisi mitte-seaduslikuks. Weel rohkem — Kinnitusnõukogu üldkoosolek awaldas soowi, et ministeerium asuks tööst. tödõ seaduse IV peatükki ümberlöötamisele, seades kinnitusühisuste tegewust ministeeriumi tugewama järewalwe alla.

E. Töölised Kinnitusühisus tegutseb just kui kiuste endises suunas, ignoreerides meie kõrgemat kinnituskohtu asutust — Kinnitusnõukogu, kelle määrusi ja seletusi ei tunnista.

Tööstuslise tödõ seaduse § 311, p. 2. lit. b järele on haigekassad kohustatud õnnetusjuhtumiste korradel toetusraha maksma kinnitusühisuse arwel kuni 13-ne nädala kestel. Pärast seda tähtaega läheb toetusrahade maksmine kinnitusühisuse korraldusse. Loomulikult ka arstiabi korraldus.

E. Töölised Kinnitusühisus seletab aga, et arstiabi on haigekassa kohustatud wigasaanule wõimaldama määramata aja kestel — kas wõi aastate wiisi, missugune seletus kaugeltki kooskõlas ei ole tööst. tödõ seaduse § 301, p. 1. ja 2. Nii jäetakse tödõ juures wigasaanud arstiabi poolest saatuse hooleks.

E. Tööl. Kinnitusühisuse korraldusel pandi mõõdunud aasta kewadel tödõkodadesse üles teadaanded, mis wanema tödõinspektori poolt kinnitatud, missugune tekitab aga rohkem arusaamatusi, kui selgitab. Nimelt tehakse ettewõtte juhatajale kohuseks, et kui wigasaanu 48 tunni jooksul õnnetusest teatanud ei ole, wõi wigastus sedawõrd wäike, et ettewõtte juhatus seda ilma erilisel teatamata märgata ei wõinud, tulewad hilisemad teadaanded juhataja poolt rahuldamata jätta.

Sellest järeldawad ettewõtete juhatajad, et niisugustel juhustel ei tule wigasaanule haiguslehti wälja anda, ei tule politsei protokollid kokku-

seada lasta ega juhtumisest tödõinspektorile teatada.

E. Tööl. Kinnitusühisus on oma teadaande põhjendanud tööstusl. tödõ seaduse §§ 407 ja 408. Kuid need §§ ei räägi üldse 48-tunnilisest tähtajasi, küll aga teewad kohuseks wigastusest wiibimata teatada, mis ei keela aga sugugi teatamist ja selle wastuwõtmist hiljem kui 48 tunni jooksul.

48-tunnilises tähtajast räägib § 412, kuid selles mõttes, et kui kinnitusühisus ei ole 48 tunni jooksul § 410 ettenähtud tunnistust õnnetusjuhtumise põhjuste tõendamiseks wäljaannud, siis seatakse politsei protokollid kokku. Kusagil ei leidu 48-tunnilist tähtaega selleks, et kinnitusühisusel oleks wõli kassaliikmelt ära wõtta õigust tööst. tödõ seaduse § 311, p. 2. lit. b ette nähtud korras abiraha saamiseks, s.o. 13-ne nädala kestel haigekassa kaudu.

Kinnitusühisus aga keelab haiguslehte wälja anda, kui wigastusest 48 tunni jooksul ei ole teatatud — ilma haiguslehetega ei ole kassaliikmel aga wõimalik haigekassast toetusraha saada.

On juhtumisi teada, kus kassaliikmed wastawate dokumentidega toetusraha saamiseks otsekohe kinnitusühisuse poole on pööranud, nagu teadaanne ette näeb. Kinnitusühisus on keeldunud toetusraha maksmast, ega anna ka dokumenta tagasi, pütüdes sellega wõimatuks teha wigasaanul kohtu kaudu nõudmist.

Nii raskesse olukorda on tödõnnetuse läbi kannatada saanud kassaliikmed asetatud E. T. Kinnitusühisuse teadaandega, mis pealegi wanema tödõinspektori heakskiitmist on leidnud.

Peale selle öeldakse teadaandes, et kui ettewõtte juhataja wiivituse peale waatamata annab õnnetusjuhtumise lehe wälja ja maksab haigekassa selle järele wigasaanule abiraha, jätab kinnitusühisus omale õiguse niisuguse lehe järele wäljamakstud summast ettewõttelt tagasi nõuda — järjekult kohustab kinnitusühisus ennast neid summasid haigekassale tagasi maksma.

Tegelikult jäetakse see kohustus täitmata ja teatatakse, ei olla kindlaks tehtud, et õnnetus tödõ juures juhtus, mis otsesest wastukäiw Kinnitusnõukogu üldkoosoleku poolt 14. nov. 1924 a. wastuwõetud ja „Riigi Teat.“ nr. 143, 1924 a. wäljakuulutatud määruse p. 4, mille järele kinnitusühisus kohustatud on tõestama, et tödõnnetust kassaliikmaga, kellele toetusraha antud, olnud ei ole.

Kohtu praktika näitab, et kinnitusühisuse seegune teguwiis õiglane ei ole, mispärast sellele piir tuleb panna.

Lõpuks ei saa nimetamata jätta E. Töölised Kinnitusühisuse pütüt haigekassa sisemistesse asjadesse segada järewalwe asutusena, nagu see ilmsiks tuli Rakwere Ühise Haigekassa ettekandest Teile hiljuti, mille juures erilist tähelpanu wäärrib Kinnitusühisuse ähwardus, mis kannab surwe iseloomu.

Wõiks palju weel Teile, härra minister, ettekanda E. Töölised Kinnitusühisuse wäärsummudest üksikasjaliselt, kuid oleme õrwamisel, et jätklub küllaldaselt nimetatud asutuse iseloomustamiseks ja meie wäfte kinnitamiseks, et E. Töölised Kinnitusühisuse ja haigekassade wahekorad on äärmiselt ebaloomulik ja wajak rutulist korraldamist.

Palume Teid, härra minister, sammusi astuda selleks, et saaks seadusandlisel teel Eesti Töölised Kinnitusühisuse omawolile piir pandud ja selle tegewus ministeeriumi kindla järewalwe alla wõetud.

J. R i n g s m a n n,
E. Haigekassade Liidu esimees.
J o h. O d e, sekretär.

Eestimaa Haigekassade Liidu Nõukogu koosolek

oli pühapäeval, 19. weebr. 1928 a kell 11 homm. Liidu büroos - Tallinnas, Nunne iän. 11. Koos olid: Liidu Nõukogu liikmed J. Ringsmann, J. Antje, J. Kirp, A. Linnomägi, Wold. Luksepp, W. Männik, E. Keskaik, Liidu instruktor L. Johanson ja sekretär J. Ode.

1. Nõukogu istangu awas Liidu esimees J. Ringsmann kell 11 hommikul.

2. Nõupidamise juhatajaks waliti Liidu juhatause esimees Jaan Ringsmann. Protokolleeris Liidu sekretär Joh. Ode.

3. Aruandega Liidu tegewusest 1927. aasta kohta esines nõukogule juhatause esimees J. Ringsmann, peatudes lühidalt Liidu organiseerimistöö, terwishoidliste loengute korraldamise, samuti haigekassa tegelaste kursuste korraldamise ning haige-

tatakse ära pidada Tallinnas 12., 13. ja 14. mail 1928. aastal järgmise päewakorraga:

- 1) Liidu kongressi awamine.
- 2) Kongressi juhatause, sekretariaadi ja mandaatkomisjoni walimine,
- 3) Kongressi päewakorra kinnitamine.
- 4) Aruanne Liidu tegewusest.
- 5) Aruanne haigekassade tegewusest.
- 6) 1928. a. liikmemaksu kindlaksmääramine.
- 7) 1927. a. aruande ja 1928. a. eelarwe kinnitamine.
- 8) Walimised põhikirja järele.
- 9) Haigekassade nõudmised ja tööstuskohtud.
- 10) Haigekassade Liidu hariduslised ülesanded.
- 11) Korraldused haiguste ärahoidmiseks.

Eestimaa Haigekassade Liidu Nõukogu 1927. a.

1. rida (pahemalt parem.): J. Kirp, A. Hellmann (end. juh. esim.), J. Ringsmann, (praegune juh. esimees);
2. rida: Woldemar Luksepp, K. Oebius, A. Tammemägi, J. Antje, J. Ode (Liidu sekretär); 3 rida:
G. Adler, A. Linnomägi, W. Männik.

kassade tegelaste nõupidamise korraldamise juures. Liidu tegewusest nimetas weel märgukirjade esitamist walitsusele mitmesugustes asjus, statistiliste andmete kogumist, haigekassadele nõuandmist mitmesugustes küsimustes, ühendusse astumist Rahwuswahelise Tõõbüroo Haiguskindlustus-osakonnaga, eeltõid Liidu sanatooriumi asutamiseks, kalender-käsiraamatu väljaandmise eeltõid jne. Aruannet ära kuulates, wõetakse see teadmiseks.

Haigekassade ja Eesti Tõõliste Kinnitushisuse wahekorra üle aru andes, esitas juhatusliige W. Luksepp märgukirja töö-hoolekandeministeeriumile. Märgukirja esitamine töö-hoolekandeministeeriumile peetakse tingimata tarwilikuks, ühtlasi otsustatakse ära kiri märgukirjast kõigile haigekassadele saata.

4. Liidu VI kongress: aeg, koht ja päewakord. VI haigekassade kongress otsus-

- 12) Otstarbekohase rawimise organiseerimine haigekassades.
- 13) Haigus- ja õnnetuskinnituse puudusi Eestis.
- 14) Haigekassade esitus kinnitushisuses, kinnitushisuses ja tööliste kinnitushisuses.
- 15) Haigused ja haigekassad.
- 16) Liitumise küsimus rahwuswaheliste j. t. organisatsioonidega.
- 17) Kongressil algatatud haigekassade tegewusse puutuwad küsimused.

5, 1927. aasta eelarwe seatakse kokku tasakaalus 5.400 krooni.

6. Liidu kopsuhaigete sanatooriumi küsimuses tutvustab walitud eeltõõde komisjoni esitajana J. Ringsmann Nõukogu tehtud eeltõõdega, teatawaks tehes, et wastaw komisjon sanatooriumi koha asjus peatuma jäänud Nõmme juurde, Tallinnast 8 kilom. kauguses, kus komisjoni

poolt ühes arstiidega wastaw maaala wälja waliti, mille eest Nõmme linnawalitsusele 110–120 kr. aastas renti umbes kahe tiinu maa eest tuleks maksta. Ühekordeks planeerimise jne. kuludeks tuleks maksta 500 kr. Nõmme linnawalitsusele esinefi palwega tasuta maasaamiseks sanatooriumile, millele eitaw wastus tuli. Nõukogu, arutades sanatooriumi asutamise küsimust, tunnistas sanatooriumi asutamise tarwilikuks Nõmmele ja otsustas ühtlasi Nõmme linnawalitsusele 1928. aasta eest rent sisse maksta. Kongressile tuleb esitada wastawad kawad ja eelarwed.

7. Liidu ajakiri „Töö ja Terwis“. Sekretär kannab ette „Töö ja Terwis“e 1925., 1926. aasta ja 1927. aasta esimese poolaasta tulude ja kulude aruanded, tutwustades ühtlasi Nõukogu ajakirja seisukorraga, mis Nõukogu poolt teatawaks wõetakse.

Kuulati ära Sotsiaalse Arengu Eesti Ühingu kirjalik ettepanek ühinemise asjus „Töö ja Terwisega“, milles liitu ligemalt teatada palutakse, missugustel tingimistel oleks E. Haigekassade Liit nõus Ühingu awama oma lehe weerud. Küsimust arutades pooldab Nõukogu põhimõtteliselt ühinemist ja jätab juhatusse hooleks selles asjas läbirääkimisesse astuda Sotsiaalse Arengu Eesti Ühingu

juhatusesega, mille tulemused siis kongressile esitab.

Arutati weel „Töö ja Terwis“e lewitamise ja kuulutuste saamise küsimust, milleks juhatus tarwilisi samme astuma peaks.

Ajakirja endiste aastate järelejäänud eksemplaaridest otsustatakse haigekassadele, kel ambulatooriumid olemas, igast numbrist 1 eksemplaar tasuta saata, ambulatooriumi ooteruumidesse lugemiseks. Ühtlasi otsustatakse wanu järelejäänud numbrid alandatud hinnaga laialilootamiseks anda, hinna määremine jäetakse juhatusse hooleks.

8. Soome Sotsiaalnäitusest osawõtt. Käesolewal aastal Helsingis kawatsetawast sotsiaalnäitusest osawõtt loetakse tingimata tarwilikuks ja tehakse juhatussele kohuseks selles asjas tarwilisi eeltõid teha ja ühes kawadega kongressile esitada.

9. Tekkinud küsimused: a) Otsustatakse märgukiri saata walitsusele töö-hoolekandeministeeriumi ärakaotamise wastu. Märgukirja teksti wäljatõõtamine jäetakse sekretariaadi hooleks.

b) Nõukogu teeb juhatussele kohuseks rahaministri tähelepanu juhtida haigekassade rahasummade paigutamise asjus tekkinud raskuste peale, mis Eesti Panka paigutamisel teatud raskusi wiimasel ajal sünnitab.

Haigekassade tegewusest.

Kuresaare Ühise Haigekassa korraline peakoosolek

oli 19. weebr. 1928. a. Wõtsid osa 40 hääleõiguslist kassaliiget.

J. Alas waliti peakoosoleku juhatajaks ja protokollkirjutajaks A. Asuja.

Esimeses A. Bergmann teeb enne kassa aruande ettekannet ülewaate l. a. tegewusest, muuseas tähendades, et 1927. a. peale laienes kassa tegewus suuresti, s. o. kassaliigete ja perekonnaliigetele arstiabi andmisega. Kassaliigete rawitus on heade tagajärgedega ja kaunis laialatusline olnud, aasta lõpuks isegi 51.139 margalise ülejäägiga lõppenud, mis aasta algul waewalt usutaw oleks olnud. Nii awaneks wõimalus 1928. a. kassaliigete rawitusust laiendada, näit mudawannidega arstimise jne. peale. Samuti on ka perekonnaliigete rawitususe pealt ülejääki olnud, seega oleks wõimalik ka neile rawituswõimalusi laiendada. Üldiselt on 1927. a. kassa tegewus lõppenud enam kui rahuloldawalt, nii on tegewuskapital annud 83.707 margalise ülejäägi.

Kassaliigete ja juhatusse wahekorras midagi soowida ei ole olnud – see oli sõbralik, kuid soowimata nähtuseks tuleks tähendada kassaliigete hoolimatust peakoosolekute wastu, kust loiuft osa wõetakse, kuid loodetawasti paraneb ka see nähtus hiljem.

Kassa juhatusse ja ettewõtjate wahekorrad oli rahuloldaw, ehk küll alguses, kui kassaliigete rawitus sundisilist ettewõtjatelt haigekassa käite wõeti, see terawama kuju omandas, kuid hiljem normaalsete suhetega lõppes.

Samuti kantakse ette rewisjonikomisjonini protokollid, kust selgub, et kassa tegewus ja asjaajamine rahuloldawaks on tunnistatud.

Lõpuks kannab ette kassa 1927. a. rahalise ja statistilise aruande.

Peakoosolek otsustas kassa 1927. a. aruande kinnitada.

Liikmemaksud ja abirahad 1928. aastal otsustati ühel häälel endiseks jätta.

Häälteenamusega waliti juhatusse: 1) Bergmann, Arnold – 26 h. (wana), 2) Jäe, Mihkel – 22 h. (uus) 3) Kald, Albert – 20 h. (uus), 4) Ratfur, Harry – 18 h. (wana), 5) Saar, Julius – 17 h. (uus).

Juhatusse kandidaatideks jäid: 1) A. Raamat – 15 h., 2) J. Kunning – 14 h., 3) J. Tiik – 13 h., 4) J. Worms – 8 h., 5) P. Kuusk – 6 h., 6) K. Luks – 5 h. ja W. Luks – 3 h.

Häälteenamusega waliti rewisjonikomisjonini: 1) Anderson, Erich – 31 h. (wana), 2) Alas, Juhan – 28 h. (wana), 3) Mast, Marie – 21 h. (uus). Rewisjonikomisjonini kandidaatideks jäid: 1) N. Aleksejew – 20 h., 2) F. Krüger – 13 h., 3) M. Ots – 9 h. ja 4) A. Koschennikow – 7 h.

Kassaosalise Ad. Imhof'i awaldus, millega wiimane awaldab protesti peakoosoleku ees kassa juhatusse ja arstide komisjoni otsuse peale – jäetakse peakoosoleku poolt tähelepanemata ja otsustatakse ühel häälel juhatusse otsus kinnitada.

Arstiabi andmise määrustikku (kassal. kohta) otsustatakse täiendada 1 punkti wõrra, s. o., et Haigekassa oma liigetele, juba käesolewal aastal wõimaldaks mudawannidega arstimist, selleks tehakse kassa juhatussele ülesandeks wastawaid eeltõid ja täpsemaid teateid, hinnakirju jne. muretseda, et järgmisel peakoosolekul wõimalik oleks tähendatud punkti lõpulikul ära otsustada ja kindel kord wälja töötada.

Arstiabi andmise määrustikku (perekonnal. kohta) otsustati ühel häälel p. 12. „Perekonnaliigete rawitsemine haigemajas ei wõi ühe aasta jooksul haigekassa arwel üle 1 kuu kesta“ – täiendada järgmise lausega: „kuid juhatusel jääb õigus kassaosalise perekonnaliikme rajanduslist seisukorda ja liikmeksolemise aega aluseks wõttes, pikendada haigemajas rawitsemise aega weel 1 kuu wõrra, seega kokku kuni kaks (2) kuud“

Arstiabi andmise määrustikku perekonnaliigete kohta otsustati ühel häälel täiendada järgmise punkti sissevõtmisega: „Hammaste rawitsemist kassa arvel võimaldatakse ainult neile kassaosaliste perekonnaliigetele, kes vähemalt kolm (3)

kuud kassaliikmed on olnud. Plombeerimise korral tasub Haigekassa ainult tsementplombi hinna, kõik teised tehtud plombeerimised saavad Haigekassa poolt tasuta vastavalt tsementplombi hinnale.“

Mitmesugused teated.

Nakkushaiguste arw Eestis.

Sunduslikult registreeritud nakkushaigusi oli Eesti Statistika teatel:

	Haigete arw 10.000 elaniku kohta	
1927.	10.066	90,2
1926.	9.575	85,7
1925.	3.034	27,2
1924.	2.938	26,3
1923.	4.418	39,8
1922.	6.004	54,5
1921.	7.579	69,7
1920.	15.168	142,1
1919.	10.420	97,9

Läinud aastal oli kõige enam sarlakid: 10.000 elaniku kohta 47,9, siis leetrid 27,0, kõhu- ja korduvalt soetõbe 7,1, differiiti 4,0, werist kõhutõbe 0,1.

Tiisikus sundusliku registreerimise alla ei kuulu, sellepärast ei ole seda ka siin võrdlewas tabelis nimetatud.

Keskmine rahaline töötasu töölisel

statistikabüroo andmetel t u n n i s oli suurtoöstuses markades üldiselt: 1926. a. 27,5, 1925. a. 27,9, 1924. a. 26,7. Nagu siit näha, on viimastel aastatel keskmine töötasu vähenenud.

Kõige enam on keskmine tunnitasu vähenenud paberitööstuses. Oli 1925. a. 30,1, 1926. a. — 29,6, tekstiilitööstuses oli 1925 a. — 20,2, 1926. a. — 20, puutööstuses 1925. a. — 28,2, 1926. a. — 28,1.

Töötatöoliste arw kasvab.

Eestis oli tööotsijate arw tööbõrsidel keskmiselt kuu lõpuks:

Aasta	Mehi	Naisi
1927.	1.488	1.359
1926.	1.085	1.061
1925.	1.251	1.155
1924.	1.340	983
1923.	465	278
1922.	547	398

Keskmine töötaja pikkus

on Eesti suurtoöstuses (ettevõtted 20 ja enam töölise) riigi statistika büroo andmetel: 1923. a. — 8,40, 1924. a. — 8,35, 1925 a. — 8,38, 1926 a. — 8,36. Kõige pikem oli tööaeg 1926. a. puutööstuses, keskmiselt 8,9, siis paberitööstuses 8,6, toidu-, maisseainete- ja jookide tööstuses 8,4, metallitööstuses 8,4.

Töölistest on ületunde teinud 1925. a. 36,4, 1926. a. 35 protsentii.

Et ühes osas ettevõtetes 8-tunnilisest tööpäevast kinni peetakse, siis tuleb neist andmetest järeldada, et teises osas tehtakse tööd mitte ainult 9–10 tundi, vaid veel enamgi.

Abielulahutusi Eestis

oli 1925. a. — 593, 1926. a. — 560. Tuleb iga 1000 abielu kohta 1926. a. — 72,2 abielulahutust.

Tööstuseettevõtete arw

oli Eestis 1925. a.: suurtoöstuslisi 252, kesktööstuslisi 2145, väiketööstuslisi 1100.

Suurtoöstuses oli töölisi 1, juulil 1927 a. — 28.822.

Rahvaarwu liikumisest Eestis

annab ülewaate Statistika kuukiri nr. 74 (1) 1928. a. Oli:

Aasta	Sündinuid (ilma surn. sündinute)	Surnud	Sündinute (+) wõi surnute (-) ülekaal
1919	18.456	28.800	-10.344
1920	19.625	21.362	-1.738
1921	22.067	17.143	+ 4.924
1922	22.255	14.101	+ 3.854
1923	22.347	16.630	+ 5.717
1924	21.441	16.913	+ 4.523
1925	20.445	16.680	+ 3.765
1926	19.977	18.047	+ 1.930

Nagu siit näha, on sündinute arw, alates 1924. aastast, iga aasta umbes 1000 võrra vähenenud, surnute arw aga 1926. a. 1367 võrra eelmisest aastast suurem olnud. See kõneleb selget keelt Eesti sotsiaalsete olude viletsusest.

1926. a. oli Eestisse sissesõitnud 127.405, välja sõitnud 130.262, 1927. a. sisse 191.192, välja 192.676 inimest.

Kas võib elada ilma maota?

Wiimasel ajal, kas kirurgia edenenud, lõigatakse inimestel ära igasugused kehaosad: käed, jalad, silmad, osa soolikaid, neerud jne. Ja inimesed jäävad ellu. Hiljutil lõigati Leipzgis 50 aastasel mehel magu ära: oli vähjahaigus. Kuue nädala pärast tehti keemilisi katseid, mis tõendasid, et organism ka ilma maota omandab muna- walget, raswa ja süsiwesinikke normaalmääral, ning limanäärre lahutab sappi ja mahla päris õieti.

Lapsed ja sport.

Wiimastel aastatel on spordiliikumine võtnud suurt hoogu, ka laste keskel. Kuid ka spordiga peab ettevaatlik olema, iseäranis just laste juures. Lapse organism on alles arenemata ja kujunemata, kui üht kehaosa liiaks arendatakse, siis sünnib see teise kehaosa arvel. Iseäranis käite ja jalgade lihaksed hakkavad tugewasti arenema 7 eluaastast peale. Kunni selle eani tuleb laste juures tähelepanna, et turnimise ja spordiga ei liialdataks.

Hallitus haiguste tekitajana.

Hallitus mürgitab toa õhku, sageli sünnitades raskeid haigusi. Nii on tähelepannud, et hallituse läbi rinnahaigused tekiwad. Wiimasel ajal on

arstide pooli kirjutatud, et hallituse mõjul tekiwad ka neeruhaigused, samuti emaka, munasarja jne. haigused. Hallitus mõjub weresoontele, esile kutsudes weremürgitust.

Surnute põletamine Saksamaal.

Saksamaal tegutsesid surnute põletamise asutused, krematooriumid Saksamaal 54 linnas. Berliini kolmes krematooriumis põletati aasta jooksul 12.000 surnukeha. Üldse põletatakse surnutest Saksamaal 71,7 protsenti, ühes linnas ulatas see arw 85 protsendini.

Kas on tarwis nohu arstida?

On küll. Nohu, nii teraw kui ka krooniline võib olla mitmesuguste haiguste juures. Kui nohu pikemat aega on, tuleb tingimata pöörata arsti poole, kes kindlaks määrab haiguse ja arstimise. Tuleb pöörata kõrwa-, nina- ja kurguhaiguste eriarsti poole.

Kuidas arstida werewaeusust?

Werewaeus ise pole haigus, waid mõne teise haiguse tundemärk. Werewaeus võib olla mõne nakkushaiguse (tiisikus, kõhutüüfus, leetrid, sarlakid j. t.) kaasnähtus, samuti kõhu- ja sooltehaiguste, naistehaiguste, mürgituste j. n. e. tagajärg. Et werewaeusust arstida tagajärgedega, tuleb haigus kindlaks määrata. Seda võib ainult arst. Tuleb pöörata sisehaiguste a. sti poole.

Wastutaw toimetaja: Leopold Johanson.

Millest tulewad näokortsud?

Näokortsud tekiwad sellest, et nahk kaotab oma elastsikkuse. See on wanaduse kaasnähtus. Enneaegse näokorsitumise põhjuseks on kurnawad haigused, halwad elutingimused ja terwist lagastaw eluwiis. Kortsud tekiwad näiteks neuralgia, migraena, iseäranis aga alkoholi ja tubaka mõjul. Kortsud tekiwad ka kosmeetiliste abinõude liiaks tarwitamise tagajärjel: naistel, kes endid wärwid ja puuderdawad, läheb näonahk rikki.

Kortsude wastu võib wõidelda ka näomassee-rimisega, mida peab toimetama asjatundja.

Surnute äratamiskatseid

on teinud Saksa professor Schott, wasturnule hapnikku werre priisides. Katseid näitasid, et isegi 30—40 minutit peale südame tegewuse lõppemist on wõimalik sel teel esile kutsuda lühiajalist südamelihaste kokkutõmbamist.

Missugused Eesti ajakirjad peaksid käima haigekassadele?

Tingimata tuleks igale haigekassale tellida: 1) „Riigi Teataja“, 2) „Töö ja Terwis“ ja 3) „Eesti Statistika“. Peale selle wõiks veel tellida „Õigus“ ja „Eesti arst“. „Riigi Teataja“ on tarwilik juba seaduste ja määruste pärast, „Töö ja Terwis“ kui haigekassade ajakiri, mis käsitab nende eluse puutuwid küsimusi. „Eesti Statistika“ kuukiri toob kokkuwõtteid arwustikust, mis olemas kinnitusala ja haigekassade tegewuse kohta.

Wäljaandja: Eesti-maa Haigekassade Liit.

Sotsiaalpoliitilise kuukirja „Töö ja Terwis“

tellimiste wastuwõtmine 1928. aasta peale kestab edasi.

Tellimise hind postiga: aastas — 12 kuu peale — 1 kr. 20 senti; poolaastas — 6 kuu peale — 60 senti; weerandaastas — 3 kuu peale — 30 senti.

Üksiknumber 10 senti. Wälismaale (postiga) aastas Kr. 1,50.

Tellimisi wõtawad wastu kõik haigekassad ja postiasutused.

Talituse ja toimetuse aadress: Tallinn, Nunne t. 11, krt. 6, „Töö ja Terwis“.

E. Haigekassade Liidu kirjastusel ilmunud:

„Töö ja Terwis“ 1925. aasta. 174 lhk., hulga piltidega, hind brosh. — 1 kroon, köidetult — 1 kr. 20 senti.

„Töö ja Terwis“ 1926. aasta. 208 lhk., hulga piltidega, hind brosh. — 1 kroon, köidetult — 1 kr. 20 senti.

„Töö ja Terwis“ 1927. aasta. 244 lhk., piltidega, hind brosh. — 1 kroon, köidetult — 1 kr. 20 senti.

„Esimene abi õnnetusjuhusel“. 32 lhk. 44 pildiga. Hind 5 senti.

Saadawal:

A. Keisermanni, J. Ploompuu ja „Rahwaülikooli“ rmkpl., Tallinnas. Pealadu E. Haigekassade Liidus, Nunne t. 11, Tallinnas.

Tallinna Ühise Haigekassa kaotatud liikmeraamatud,

mis maksusetaks tunnistatakse:

1. Wlad. Kerk'i nim. — liikmer. nr. 6206
2. Konst. Raud'i „ „ „ 5682
3. Aleks. Ahwener'i „ „ „ 6115
4. Alma Wellner'i „ „ „ 7955
5. Ellisaweta Gorstowa „ „ „ 11036

A. Devis'e ja J. Magnus'e trükikoda, Tallinnas, Lai t. 38.